

An VI
1931

FĂT-FRUMOS

Nr. 3

Director : LECA MORĂRIU

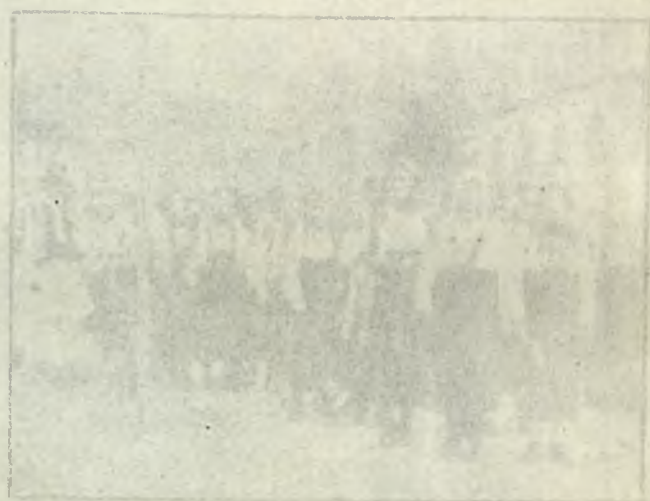
CONCURSUL DE CORURI POPULARE (17 Mai 1931)

Corul din Arbore în curtea Mitropoliei

Jubileul Semicentenar al societății „ARMONIA“
(1881—1931)

LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ SOCIALĂ

3.150 935.105

1280

FĂT=FRUMOS

An VI
1931

DIRECTOR: LECA MORARIU

Nr. 3

Semicentenarul „Armoniei“

Concursul de coruri populare (17 Maiu 1931)

Ziua de 17 Maiu crt., ni l-a adus, în sfârșit, mult-așteptatul, și atât de noul eveniment al *Concursului de coruri populare*. Duminică, 17 Maiu, ora 7 dim., gara Cernăuți o neobișnuită forfotă de fețe imprimăvărate, de cocarde și embleme tricolore. Cele mai frecvente sunt însemnele „Meseriașul Român“ și „Armonia“. Nu lipsesc nici ceilalți sateliți ai tuturor acțiunilor românești: un Gîrigore Halip, un Partenie Siretean, un Dr. Ambros Comoroșan, un Traian Ilcău, și... trei-patru studenți...; deci nici directori generali, nici președinți ai unor societăți pentru cultură, nici inspectori, nici miniștri...

Deodată trenul lunecă în fața peronului, calm, sigur, liniștit, de parcă s'ar fi desprins nu din fierăria șinelor, ci din albastrul senin al cerului. Cele trei vagoane cu 50 la sută reducere pentru Concurs defilează cu... pervazuri de uși și ferestre complet pustii... Abia din cutare vagon ficsit se revarsă flăcări d-lui Ilie Toustiuc din Iordănești... Adecă morala fabulei: „Armonia“ ceruse 3 vagoane cu 75 la sută reducere; iar urmarea celor numai 50 la sută obținute, fu că toate celelalte coruri externe au preferat să facă drumul Concursului însărdeluite în camioane!... Și aceasta o învățătură, poate!... În sfârșit președintele „Armoniei“, d-l prof. Leca Morariu face cuvânt de bună-venire. Corul-oaspe „Meseriașul Român“, dirijat de d-l Dr. Aurel Morariu, ține hangul cu un neaoș „Mulți ani trăiască“. O seamă de iluzioniști mai trag cu coada ochiului în dreapta și'n stînga, cercetînd din care colț va țîșni fanfara militară (cea anunțată în programul oficial!), pentru a conduce grupul în oraș... Și cu mic cu mare alaiul urcă panta (spălată de ploaie!) a Cernăuțului, vreme ce tovarășii lui Mayer-Ebner, cu ochii cărpiți de somn, nu se pot îndestul mira de calmul acestui soi de „Cuziști“...

Iordăneștenii descind în Internatul „Meseriașul Român“, iar

935.105

14380

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
GARA NEAMTBIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMT
Fond „G.E.R.“

echipele de recepție organizate de „Armonia“ iscodesc și dau în curând știre că autobuse încărcate stup, s'au oprit în fața Palatului Național, la sediul soc. „Armonia“. Sunt corurile mixte din Arbore și Rădăuți: Arboreni d-lui Gavril Popovici, atât de simpatici în neașele lor porturi strămoșești ca din vremea lui Luca Arbore Hatmanul; și „Arcașul“ Rădăuțean, aceștia aproape „Cuziști“, cu fâlfăitoarele lor cocarde, cu drapel, gorniști, pălării de grăniceri militari etc. Preș. „Armoniei“ d-l prof. Leca Morariu îi binevințează. Răspunde miezos și'n cuminte voroavă căpitenia corului Rădăuțean, d-l Mihai Bodnariu. Conduși de echipele armoniste ale d-nei dir. Iulia Dulgheriu și d-șoarei J. Ionescu și ale d-lor Milan P. Șesan și Al. Ivanov, oaspeții purced să viziteze orașul (Catedrala, Grădina botanică, Parcul și Palatul mitropolitan, Sala sinodală). La orele 11 și jum. popas în Parcul Mitropoliei. Pe pajiște verde și'n umbră de ziduri ațipesc muncitele trupuri hurducate de pela miezul nopții (Arboreni) în camioanele râvnei lor de mai bine. Îndemnați, poate, de șuerul mierlelor și de cântecul înmiresmat al florilor, mai desghetați Rădăuțeni prind a improviza o repetiție generală. Prestația lor e uimitoare, și... vădit îngrijorătoare pentru ceilalți. Gata ațitați, ba chiar oțeriți, Arboreni tresar deci de prin ungherele lor și iată! Concursul chiar de pe aici pornit! Ba în toiul cântărilor se înființează și Lissaurenii d-lui Gheorghe Ruptaș, foarte variați în vârstă și la fel de adevărați țărani ca Arboreni. Trei dintre cele mai mari coruri ale Concursului s'au încins la cântec. Zidăriile mitropolitane, mohorite de liniște, tresar cu multiple ecouri de mirare. Un cuc speriat își strigă fugar uimirea... Soborul inaugurat în chipul acesta, continuă apoi în sala sinodală, unde d-l prof. Leca Morariu cuvintează pe înțelesul gloatei despre *Povestea* soc. „Armonia“, iar corul d-lui M. Bodnariu, cu minunate imnuri religioase, face templu de mărire a lui Dumnezeu...

Și totuși buni sunt și de ispravă și milităroșii „Arcași“, cu durăful camioanelor lor, cu drapelul și gorniștii lor, cu aprigele lor cântări din plină stradă. Lumea se ia buluc după dâșii și chiar și intelectualii români Cernăuțeni, treziți din lectura lui „Allgemeine Zeitung“, înimeresc astfel la... Teatrul Național unde, spre marea lor mirare, are loc un Concurs de coruri țărănești! Teatrul — în fața căruia fojgăie cele 8 coruri concurente, cu liota de fotografi după ele — e deci arhiplin. Între cei ce, cinstind acest praznic românesc, se cinstesc pe sineși, e și Î. P. S. Sa Mitropolitul Nectarie și Coman-

dantul Diviziei a VIII-a, d-l General C. Iacob. E apoi multă și trainică Bucovină românească de față : învățătorii județului Cernăuți cu d-l revizor școlar Teofil Reus în frunte, după adunarea generală de astăzi a Băncii învățătorilor din Moldova-de-Sus. Și — cu precizia rămasă proverbială încă dela Academiiile Armonici — serbarea începe. În scena deschisă pășesc întâi cei 8 dirijori concurenți. Apare apoi președintele „Armoniei“ d-l Leca Morariu și rostește cam următoarele :

Înalt Prea Sfințite Stăpâne, Domnule General, Frați cântăreți, crainici ai celui mai curat cântec românesc, Doamnelor și domnilor,

Bine-ați venit în acest sobor de mare armonie românească ! Și bine-ați venit în această sărbătoare a veteranei, deci bătrânei Armonii, care, cu toată așa-zisa ei bătrânețe, e cum se vede atât de tânără, încât poate fi generatoare (deci născătoare) de inițiative, de făpturi cu totul tot nouă și nemaiauzite pe meleagurile Cernăuțene. În adevăr, întâiași dată în întreaga istorie a muzicei românești din acest colț de Moldovă, cei mai autentici, cei mai neași crainici ai românismului, sătenii, țăranii muncii celei mai fără de precupețire, se adună ca să-și spună în cântec sufletul lor și sufletul nostru.

Ați răspuns chemării noastre și înfruntând toate ostenele ați intrat acolo unde de mult sunteți așteptați, în acest mult-înraț „Cernoviț“, unde îngâmfate întumurări mai stăruie a crede și astăzi că egemonia, deci căpetenia întru cele sufletești, și mai ales în cântec, trebuie să fie întrupată prin alte obștești întovășiri decât cele românești. Ca o izbăvitoare oaste v'ați revărsat peste acest imburuienat Cernăuți, pentru a ne aduce din Bucovina cea adevărat românească, din Bucovina cea atât de bogat sămănată cu toate harurile firii, din Bucovina cea atât de bogat înzestrată cu mărturiile vredniciei noastre strămoșești, din Bucovina mare și largă și adevărată (nu strâmtă și micinoasă ca o biată vitrină Cernăuțeană, ca un nemernic geam de prăfuită prăvălie . . .), — pentru a ne aduce, zic, proaspăt aier înviorător și prevestitor de vajnică primenire. Căci nu numai pentru dobândirea răsplătirilor pe cari Vi le poate da astăzi „Armonia“, ci pentru mult mai mari răsplățiri ați ostenit, descinzând între noi. Ați venit deci pentru cea mai cinstitoare răsplată care este Recunoștința cea fără de semne și fără de cuvinte a Neamului ! Mai presus de premiile ce din sbuciumata noastră

sărăcie, din truda muncii noastre de ieri și chiar de mâine Vi le putem da noi astăzi (și atât de puțini au fost cei ce și-au adus aminte că ne pot ajuta!), mai presus de cele trei mari premii ale noastre: Premiul I medalia de aur, Premiul II medalia de argint și Premiul III medalia de bronz — și premiile noastre de a doua categorie: Mențiunile onorifice, mai presus de aceste vremelnice premii zic, D=Voastră înșivă v'ați încununat cu cel mai înalt premiu: Premiul cinstirii și iubirii de neam! Să se știe deci cine sunt cei ce astăzi, sub pavăza Armoniei, vin să răscolească lăncezânda conștiință românească din acest cel mai primejdut colț de miază=noapte al României: E corul mixt (52 inși) din Arbore (jud. Suceava), dirijat de d=I Gavril Popovici (cantor bis.); e corul mixt (21 inși) din Caliceanca (Cernăuți), dir. de d=I Nicu Gherman (institutor); e corul mixt (42 inși) „Meseriașul Român” din Cernăuți, dir. de d=I Dr. Aurel Morariu (avocat); e corul bărbătesc (29 flăcăi) din Cosmin (jud. Cernăuți), dir. de P. C. Sa Păr. Eugen Jancovschi (paroh); e corul bărb. (20 flăcăi) din Cupca (jud. Storojineț) dir. de P. C. Sa Păr. Constantin Grigorovici (paroh); e corul bărb. (26 flăcăi) din Iordănești (jud. Storojineț), dir. de d=I Ilie Toustiuc (institutor); e corul mixt (43 inși) din Lisaura (jud. Suceava), dir. de d=I Gheorghe Ruptaș (cantor bis.); și-i corul mixt (56 inși) „Arcașul” din Rădăuți (Bucovina), dir. de d=I Mihai Bodnariu (cantor bis.). — (Publicul ovaționează cu prelungite aplauze această prezentare a corurilor prin dirijorii lor, iar d=I preș. Leca Morariu încheie):

Doamnelor și Domnilor,

Declar Concursul de coruri populare inaugurat și invit pe d=ni
dirijori aci la masa sorților pentru a=și trage ordinea executării.

Clipe de palpație, în scenă și'n public. Mai fiecare dintre cei 8 inși puși la încercare, ar dori să evite N=rul I. Cineva trebue totuși să înfrunte riscul începutului. Sânt (în virtutea sorților) Arboreni, ordinea celorlalți cântăreți fiind: Cupca, Lisaura, Cosmin, Iordănești, Rădăuți, Caliceanca și Cernăuți. O scurtă pauză (promptitudinea încetățenită în Academiile Armoniei se afirmă și aicea!), cortina se ridică și aspectul e cu adevărat duios: țărani, țărani nu de salon și nu de operetă (așa cum din păcatele direcțiilor de scenă, ni=i înfățișează toate, toate piesele noastre dramatice, chiar și merituos=dramatizatul

„Ion“), intrați în scena Teatrului Național din „Cernoviț“ ! Îi vezi, îi recunoști, îi simți, nu numai din straiul lor, ieri aplecat pe sapă („Armonia“ condiționa participarea lor la concurs cu precizarea : „Corurile se vor prezenta în portul lor autentic=cotidian, ilustrând astfel și specificul regional al fiecărui ținut moldovenesc“), ci și din cutare gest, din cutare atitudine (care nu înflorește în lumea bună a manierelor elegante din „Herrengasse“ sau de pe „Habsburgshöhe“...) : o biată mână de lelică dusă streșină la gură, două brațe vânoase

Corul din Iordănești în fața Teatrului Național

infpte'n brâu ca'n fața ratușului de acasă, o pereche de mâni împletite colac peste... partea de sus a catrinței... Dar mai ales catrința decent colorată și fără pic de zorzoane și „chieptarelele“ (boandele, bondite) bărbaților la fel de simple, de firești, de temperate în alesăturile lor (și atât de departe de viciile obișnuitelor „costume naționale“ unde cel mai barbar amestec de colori se răsfată'n adevărate ravagii), produc atestatul care deslănțuie freneticele ovații ale publicului. Crainicul „Armoniei“ d-1 Gih. Ucrainet vestește (cum va vesti apoi și la celelalte coruri : „Corul mixt din Arbore, dirijat de d-1 Ciavril Popovici, va executa : 1. Kiriac, *Plugari și ostași* și 2. T. Brediceanu, cor din „*La Șezătoare*“. Dirijorul Popovici renunță la pupitrul care i

se oferă (și corul cântă doar pe de-a rostul, fără note) și cu un foarte hotărât gest pornește intonația rezolută, sigură a acelor plăpânde voci naturale, nealterate de nici o „tehnică“, de nici un „tremolo“. Au un farmec de tot special aceste tărăgănite „voci de clarnet și de oboi, nu de coarde“, cum le zice cineva. Sala tună de aplause. Arhorenii au făcut un bun început. Altă cortină, altă surpriză. În monom oval-răsfirat, deci nu'n grup compact, cei 20 flăcăi din Cupca. Dirijorul e acum preot (Păr. C. Cirigorovici), nu țaran. Și odată cupola Teatrului Național tresare de Psalmul lui Isidor Vorobchevici, *Tie se cuvine cântare*. Cuvința, sincera religiositate a acestei cântări, aice în templu-răsfăturilor lui Tănase, impresionează profund, răscolind acele adâncuri, de revărsarea cărora e mai ales nevoie pentru a cuprinde fapta de astăzi, atât de plină de suflet, a Armoniei... Firavul, cuviinciosul cor din Cupca mai știe însă cânta și ca'n codrul verde, executând piesele regretatului Ioan Vidu, *Auzi valea și Trecui valea*. Foarte plugărești, ba chiar... plugușorești apoi prestațiile Lisaurenilor d-lui Cih. Ruptaș, cari, în cor mixt, tărăgănează execuția pieselor *Dorul meu* și *Auzit-am, auzit* de I. Mureșanu, precum și dificilul imn (impropriu ales) *Sfânt e Domnul* de Ilarie Verenca, iar în (mai vioiul) cor bărbătesc deapănă voiniceste uitata piesă a lui Gheorghe Mandicevschi, *Lumină lină*. Și fiindcă mereu stai în fața noului și mereu palpiți de întrebarea: „Dar ce mai vine acum?“ nici nu-ți dai seama cât de curând în fața ta albește roata de vlăjgani Cosmineni, cari, după ce pentru lucrul lor de astăzi, din Teatrul Cernăuțean, și-au redus costumele la albul pânzelor și la sprinteneala brâielor, par chiar acum proaspeți-sosiți dela trebușoara lor întâmplată cândva cu Craiul Olbriht prin cel Codru al Cosminului... Căpetănie li-i Părintele Eugen Jancovschi, un binecunoscut bariton. Și, iarăși creștinește, Cosminenii își pornesc plugul cu *Iehova mă conduce* de Isid. Vorobchevici. Iar *acestea* se resimt imediat a fi voci „cu pretenție“, nu obișnuite glasuri plugărești! Nici dificultățile tehnice ale piesei nu le stau piedică. Rezultatul... adevărată izbândă Cosmineană! Când apoi, rufinații ăștia, mai scapă și la *Răsunetul Ardealului* de I. Vidu și se văd în largul lor, atunci izbânda li-i triumf. De aci înainte întreaga sală a Teatrului s'a constituit în juriu, și piesa cu duiesul solo zis de bădișorul Petrea Mosoroccan trebue bisată. Nici *Arcașul* (de „Sub Ștefan Vodă“) al lui Is. Vorobchevici, cu solistul badea Ștefan Fialcovschi, un viguros bas de... de... zimbru..., nu mai poate spori biruința Cosminului. Cei ce mai părăndă acum scena vor

trebui să pășească... în vârful degetelor!... Așa par dintru'ntăi Iordăneștenii vrednicului Ilie Toustiuc. Flăcăii își duc voinicește război cu refrenul mărinăresc „ho-i=ho, ho-i=ho“ (din *Cântecul marinarilor* de T. Flondor), atât de ispititor și încurcător=apropiat lui „aho=aho“ din cutare *Plugușor al nostru*... Dar se simt apoi ca... la Iordănești, când cu ajutorul binecuvântatului Oancea *trec valea* dincolo, în hăteștiștea lor, și publicul, extenuat de entuziasmul Cosminesc, mai găsește totuși destulă și hogată răsplată pentru neaoșul *Trecui Valea* al lui Oancea. Și iarăși o cortină. De data aceasta nu un grupuleț de cor, ci o completă inundare a scenei. Intenția Rădăuștenilor a fost, se pare, de a prezenta în chip alegoric rostul *arcășismului*: într'o margine doi=trei flăcăi=sulițari, îndosiți după enorme scuturi preasclipitoare; la cealaltă aripă trei codane torcând din furcă. O anumită categorie de public (publicul antrenat pela cele „festivaluri“ cercetășești sau de „Ateneie populare“) are ce se înflăcăra!... Flăcăii cu pălării de grăniceri! Ba milităroșia lor se vedește și'ntr'o comandă ca „Descopereți!“ și „Acopereți!“ înainte și după (riscatul!) *Concert religios* din Op. 15 de Gh. Mandicevschi. Începutul l-au făcut cu *Cântecul tricolorului* de C. Porumbescu, iar valva o stârnesc — iarăși o învățătură pentru d=niilor dirijori! — cu *M'ăș mărta*-ul lui Timotei Popovici, cu profund=impresionanta întoarcere a vocilor, una după alta, către finalul piesei. Amploare (de adevărat cor mixt și cor mare), expresie, relief, nuanță, precizie (la un moment dat, agerul dirijor M. Bodnariu, își intrerupe brusc dirijatul, și continuă a=și stăpâni corul numai cu scurte mânăiri din cap) — totul e concentrat acum în această insinuantă execuție. Sala bubuie și tună. Piesa urmează să fie bisată. Soarta sorșilor a voit apoi ca încheierea Concursului să rămână rezervată Veniaminilor noștri salvați din potopul străin al foburgului Cernăuțean: „suburbienii“ d=lui Nicu Gherman și meseriașii d=lui Dr. Aurel Morariu. Corul din Caliceanca e evident pela începuturile consolidării sale, iar *Serenada* lui C. Porumbescu reclamă o subtilitate cum foarte, foarte mulți dirijori nici n'o bănuiesc măcar... Și iarăși și iarăși, isbăvitoare poate fi și aice doar o *Turtura de pe harag* de Il. Verenca. Și'n sfârșit — vrednic sfârșit — corul care s'a dovedit a fi cel mai format pentru a primi grea individualității muzicale a dirijorului său (d=I Dr. Aurel Morariu): „Meseriașul Român“ care nu-i abia la debutul său Cernăuțean. Reticientul piano în care ni se dă *Hai Ileană* al lui G. Muzicescu și *Ce vii bade târzior* de A. Bena, vine cu atât mai impresionant, cu cât se simte că purcede dintr'un

ansamblu masiv și viguros. Iar *Isus Prunc* de P. Ceaicovschi, cu pointele sale ritmice, cu perfecta osmosă a „intrărilor“ fiecărei voci : una din cele mai fin-cizelate interpretări ale întregului concurs și adevărată piesă de Mare-Concert.

Urmează pauza în care juriul își prepară „verdictele“ și'n care, undeva, se completează „diplomele“. Pauză prea scurtă totuși pentru publicul care, după o așa de cinematică învălvorare de impresii, simte nevoia de a-și comunica impresiile. Evident deci, gongul cheamă prea curând...

În scenă pășesc, iarăși, cele opt căpitenii ale corurilor. Entuziastele aclamații ale publicului le covârșesc emoțiile, pe cari dâșii le încearcă, poate, în clipa aceasta. Apar apoi, cu splendidele foliante ale diplomelor, reprezentanții juriului : d-l Amuliu Liteanu, dirijor artistic și vicepreședinte al „Armoniei“ ; d-l Gheorghe Ucraineț, secretar al „Armoniei“, și membru în Comisiunea ei muzicală ; d-nii profesori de cântare Alexandru Zavulovici și Eugen Isar. Și, în sfârșit, celalt membru al juriului : președ. „Armoniei“, d-l Leca Morariu. Fior de liniște încremenește întreaga sală în care vor răsună acum cuvinte (inviforate de furtuna aplauselor) ca acestea :

Înalt Prea Sfințite Stăpâne, Domnule General, Dragi crainici ai celui mai curat-românesc cântec, Doamnelor și Domnilor,

În fața unor cântări ca cele de adineori, juriul „Armoniei“ ar dori să nu decearnă nici un premiu ! În adevăr cine ar putea răsplăti acest certificat de nobilă și generoasă culturalitate (un gest asupra celor 8 dirijori), pe care Bucovina, cea până mai ieri strângulată de o meschină oblăduire străină, ni l-a putut revela în atât de uluitor chip ? Cine apoi ar putea da răsplată unei atât de minunate dovezi de românească frăție între toate tagmele obștii noastre : preot, țaran, cantor, orășean, avocat, învățător și meseriaș — toți deavalma și deauna amestecați în cântec românesc ? Frăție, atât de scumpă nouă, aice, unde în cel mai apropiat hotar noi bine știm ce clocot de ură și de zavistie socială se fierbe, frăție, atât de dragă nouă, aice, în bietul Cernăuți, unde, sub spuză, aceeași haină ură vândește din partea acelor cari astăzi nu se află în acest sober al nostru ! ... Și iarăși ce fel de răsplătiri ar putea fi iscodite pentru

truda acestor frați țărani, autentici țărani (i-ai văzut, i-ai auzit, i-ai resimțit după frăgezimea vocilor lor), pentru cari nu s'au putut găsi nici cuvenitele înlesniri de călătorie cu trenul, și cari, după ce-au înfruntat tot hurducul și zdruncinul camioanelor, ni s'au înfățișat

Corul „Meseriașul Român” din Cernăuți

astăzi la datoria de aice, pentru a ne răscoli sufletul, iar mâine ne-or plămădi cu sapa pâinea pe care tot nouă or să ne-o dea... Și acum sunt atât de grăbiți să ne părăsească, încât mulți dintre ei renunță și la frățeasca agapă ce stăm să le-o oferim... Și de unde

răsplata pentru acești admirabili pângari și șoltuzi și breslași ai noștri, cari după ce s'au desbrăcat de toate momelile zdrențelor roșii, ni s'au înfățișat aice în eroica lor modestie săracă și'n toată bogăția reînvierii lor românești? Doamnelor și Domnilor, — pentru fapte ca acestea, ființează o singură răsplată doar: cea fără de semne și fără de cuvinte!... Dar fiindcă suntem legați de un anticipat angajament, și fiindcă totuși trebuie să ne spunem vremelnicescul nostru cuvânt, am fost nevoiți ca, spontan și'n măsura nebănuitelor surprize de astăzi, să sporim numărul și ierarhia recunoștințelor noastre. Și deci: Premiul I, medalia de aur încoronată o oferim corului din Cosmin dirijat de pâr. Eugen Jancovschi. (Delirante urale. În chiar fața publicului, d=1 A. Liteanu îi prezintă Pâr. E. Jancovschi diploma); un al doilea Premiu I, medalia de aur (fără coroană) — corului din Rădăuți dir. de d=1 Mihai Bodnariu. (Același fel de prezentare a diplomei); Premiul II, medalia de argint, l-am menit corului din Arbore dir. de d=1 Gavril Popovici. (Frenetică adeziune a auditoriului. D=1 Gih. Ucraineț îl oferă d=1ui G. Popovici diploma); Premiul III, medalia de bronz, o decernem corului din Cupca, dir. de Pâr. Constantin Grigorovici. (Iarăși solidarizare a publicului cu expertiza juriului oficial și acelaș sărbătoresc chip de prezentare a diplomei prin d=1 prof. Alex. Zavulovici); un al doilea Premiu III, medalia de bronz, creiat de noi ad-hoc, — vredniciei corului din Iordânești, dirijat de d=1 Ilie Toustiuc. (Aceași entuziasă aprobare din partea asistentei și acelaș fel de prezentare a zapisului). Și acum, Doamnelor și Domnilor, un fapt neprevăzut! Corul „Meseriașilor” ne declară că nu intră în concurs cu „mai popularele coruri fărânești” cari s'au prezentat la această întrecere „cu și mai mari jertfe și cu și mai mare nevoie, poate, de a fi îmbărbătate”!... Doamnelor și Domnilor, unui gest de atâta generositatea, din partea acestui cor meserieșesc de așa de eminente calități muzicale, „Armonia” nu-i poate răspunde altfel decât oferindu-i cea mai înaltă distincție morală de care dispune; Corul „Meseriașilor Români” dir. de d=1 Dr. Aurel Morariu primește deci titlul de „Cor-membru al Armoniei” și, împreună cu acest titlu, dreptul de a cânta cândva într'un concert al „Armoniei”. (Uriașul juriu anonim, din întreaga sală a Teatrului, acopere cu tunete de aplause această spontană și fericită „soluție” aflată de juriul „Armoniei”, iar d=1 prof. Eugen Isar îi oferă... Meseriașului Aurel Morariu diploma cea singulară în felul ei...). Decernem apoi Mențiuni

onorifice vrednicelor coruri din Lisaura și din Caliceanca. (În fața aceluiaș frenetic public, d-l Leca Morariu prezintă d-lor Gih. Ruptaș și N. Gherman cele din urmă două diplome). *Și fiindcă dorința noastră răspicată a fost, precum am și vestit tuturora, de a ne bucura aice de privilegiștea celui mai adevărat port românesc, le spunem tuturora faptul (încondeiat și'n diplomele noastre) că două dintre corurile prezente, Corul din Arbore și corul din Lisaura, primesc „Recunoștința noastră specială pentru păstrarea adevăratului port strămoșesc” !* (În fața unci asemenea surprize de... nouă premiare, neostoitorul public află și el noi surprize de a-și manifesta entuziastul asentiment. E o definitivă culminație. Și incheie președintele „Armoniei“ :)

Înalt Prea Sfințite Stăpâne, Domnule General, Frați cântăreți, Onorată asistență,

Făcând astfel, cu vajnicul D=voastre ajutor, puținul ce l-am putut face și mulțumind pentru multul ce ni s'a dat, sărbătorearea noastră de astăzi e încheiată, — încheiată aici, în această Sală a Teatrului, neîncheiată însă în orice adevărat-românească conștiință care adineori a tremurat alături de noi ! .. Cântecul care a înfiorat deci astăzi bolțile Teatrului Național din Cernăuți trebuie să vibreze cu îndelungate ecouri până'n cel mai umil sălaș din cătunele cari ne-au dăruit lamura lamurii lor, ...

Cu sprintenesc avânt Cosminenii își cuceresc într'o clipă scena, și rar când altădată Imnul Regal a răsunat într'o mai sărbătorească atmosferă decât această. Î. P. S. Sa Mitropolitul Nectarie își spune instantaneul său cuvânt de binecuvântare, închinat „întru=tot=vredniciei și pilduitoarei activități a soc. Armonia, amvon al Credinței noastre strămoșești și al Neamului românesc“. În cântecul unui viteaz „Mulți ani trăiască !“ înfiripat de Corul Cosminului, fredonat de întreaga asistență, și exaltat de goarneau „Arcașilor“ Rădăuțeni, Teatrul Național se revarsă în Piața Alecsandri și curge, șuvoiu de cântec românesc, prin inima Cernăuțului...

În româneasca Cămină a Stuparului, pornește apoi cel de-al doilea Mare-Concurs, concursul slobozeniei cei fără de programe și fără de săială... Se întâmplă chiar că aceeași piesă zisă ici de-un cor mixt, se răspunde din celalt ungher în ecoul unui cor de flăcăi.

Și impresiile se deapănă ca rar-când altădată : — Auzi tu, Ileà (Ileană), ci-că o fost doar și ghinaralu și Preasfințatu să te-audă cântând ! ...

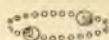
— D'apoi să hi știut ce-om mai păți, n'ascultam eu de domnu dascalu ; luam testimelu' cel nou ... —

— Ba mai bine cântai mai cu inimă și luam și noi un premiu mai ca oamenii ... — îi închide gura cutare flăcău.

— Ba eu, mi-i destulă „premie“ atâta cât am văzut ! Că aia sta, de-a-puterea-hi, nici moartă n'am s'o uit ! ... —

Și cu câtă cuviință, și cu câtă omenie, purced apoi înspre să-răcia camioanelor lor, prelungind prin străzile Cernăuțene fășii de cântec înopțat, care nu e primit de aceste posomorite zidării și fuge cătră soare și cătră cer albastru ...

Const. I. Popescu

Rugăciune

de Gustav Falke

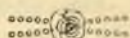
*O Doamne, lasă-mă flămând ;
Prisosul moleșește !
Trimite-mi dușmani rând de rând
Căci lupta ofelește.*

*Dă-mi aripi ca să mă avânt
Spre zărea cea senină ! ...
Cununa ia-mi de pe pământ
Și'n stele mi-o anină !*

Trad. de Nicu Dracea

N. (Dracinschi) Dracca
16 Nov. 1879 — 22 Dec. 1923

Octavian Goga către Gh. Bogdan-Duică

Scrisoare inedită ¹⁾

Sibiu 14 Ianuarie 1910.

Iubite domnule Duică,

Să fiu iertat pentru întârzierea neobișnuită a acestor rânduri, cari sosiau mai degrabă, dacă în zilele din urmă n'aș fi fost reținut de o mulțime de mizerii... Ai toată dreptatea: nu vreau să mă ridic la cer, vreau să rămân pe pământ măcar cu risicul de-a suporta ghimpii, ori chiar frigările criticei... Deaceia primesc cu seninătate vestea ce-mi trimiți, cu bucurie chiar, fiind destul de scuzabilă vanitatea de-a privi în oglindă, cu deosebire când oglinda e din cele mai strălucitoare... Mi-e greu să-ți dau ce-mi ceri — iubite domnule Duică — fiindcă un răspuns mai amănunțit ar pretinde o auto-analiză mai îndelungată, care s'ar putea încheia în câteva ore de desăvârșită liniște sufletească... Și că numai liniște n'am acum... încât cu greu mi-aș putea aduna gândurile.

Dar să-ți spun așa cu toată sinceritatea în câteva cuvinte ce-a fost pentru mine și pentru simțirea mea Rășinarul... Așa fără nici o legătură logică, cum îmi vine în condei... În acest sat de ciobani mărunți cu care de lemn, cu coperișuri fuguiete mi-am petrecut cea mai mare parte din copilărie... Vre-o două sute de pași duc dela casa noastră, până la poala coastei cu pădurea ei de mesteacăn. Pe aici printre tufele de alun — în căutarea cuiburilor de presură, în trânteli cu băieții de țărani — pe aici mi-am prăpădit hainele. Pe aici o luam razna până sus în regiunea fagilor, mă uitam de acolo la turnurile bisericilor cum se sguliau în vale și mă întorceam acasă când venia ciurda... Așa slobod, îndărătnic, cu părul vâlvoi — prieten cu slugile, rău, neascultător... așa trăiam toate verile... Urcam sus la munte până în brazi și nu coboram cu zilele... Dormiam prin coilele Rășinărenilor și veniam de pe la stâni sdrențos, cu obrazul ars, cu ghetele praf și cu câte-un cântec învățat dela fetele cari se duceau la adunat de smeură...

De aici mi se trage dragostea mare de natură, dar numai în înfățișarea ei aspră — uneori misterioasă îmi apărea... De prin munții ăștia prin cari am pribegit cu lunile mai târziu, de prin prăpăștiile cu brazi căzuți, de prin stâncile sub cari mă adăpostiam când bătea grin-

¹⁾ Vezi „Făt-frumos“ V 1930, 94 și 99.

dina, de pe=aici m'am ales cu fiorul de supremă voluptate pe care îl simt și astăzi în fața oricărei priveliști de libertate sălbatică... Aici m'am inamorat de sălbătăcia naturii și de pe=aici mi se trage oroarea de parcurile tunse — de natura domesticită, de plantele din grădinele botanice cari mi s'au părut totdeauna niște cocote.

E o pornire cam anticulturală asta, o reminiscență de asperitate dacică¹⁾... Tot în sălbătăcia asta de codru am învățat intensitatea simțirii... Și dragostea și ura e mai puternică — mai feroce la munte. Eu pe=aici am deschis ochii și deaceea am păstrat multe din îndrumările învățătorului. Prea multe fulgere m'au cutremurat și prea de multe ori s'au sguduit de frăznet fereștile căsuței noastre, ca să nu-mi rămâie amintirea lor...

— Și cele câteva note de cucernicie popească de=aici le=am cules... De peste două sute de ani mi=s strămoșii popi și protopopi, și D=ta știi credința mea din bătălia cu Zamfirescu: „Nu mor strămoșii niciodată“... — Popa Sava — popa Irimie, protopopu Dan... spune bunica... Țștia toți îmi făceau semnul lor de departe... Mi=au rămas cărțile lor cu scriitură fină — cu meșteșug în culori din veacul XVIII..., căldărușa bobotezii e de o sută cincizeci de ani, pe=o cărje cu care mă jucam eu de=a caii în copilăria mea — e gravat în alamă — 1780... Și câte altele: cruci, icoane, molitfelnicul învălit în patrafir, cărți sârbești mucegăite de bătrânețe rămase de pe vremea lui Nichitici, busuiocul din firida cu cuminecătura... astea mi=au împrejmuit copilăria... Zi de zi slujbe și tropare îmi înfloriau închipuirea cu strălucirea lor grea... Spovedanii, îngropăciuni, mă înfloriau cu nota lor mistică... Vedeam ciobani bătrâni cari veniau la tata să=i deslege de păcate, câte=un baci u hoț de noateni — cobora să=i cetească slujba lui Vasile cel Mare. În de astea trăiam eu — și din atmosfera asta patriarhală de cinste bătrânească, de superstiție înflorită — eu m'am ales nu cu atâta credință în Dumnezeu și cele sfinte, cât cu respect față de tradiții și trecut...

De altfel cu Rășinarul — cu fondul sufletesc al oamenilor de acolo — n'am avut multă înrudire... Nici ei, — nici neamul meu... Rășinărenii sânt de felul lor oameni cumpăniți, pozitivi, negustori buni, învățitori ai banului cu foarte mult simț pentru partea practică a vieții, mai mult cu socoteli decât cu cântece... Străbunii mei — din nenorocire — nu i=au prea imitat... Deaceea am rămas săraci, cu

¹⁾ Gh. Bogdan=Duică adaugă aici: (? (i. B.=D.).

toată starea bună de odinioară. De chefurile și dărnicia bunicului — după mama — popa Bratu, se spun și azi multe povești... Că a fost un suflet de boem și destul de ales veselul popă, o văd și dintr'un caiet de versuri — cât de-ale lui cât dela alții — rămas de prin anii patruzeci, stiluri de toată frumuseța după calapodul lui Conachi... Strașnic s'a băut la noi pe vremuri — din neam în neam — până în zilele mele... Era chefu și dărnicia o tradiție familială... Câți n'au fost pe-acolo! Până și pe Eminescu l-a adus N. Densușianu la popa Bratu, de i-a dat patruzeci de zloți și l-a trecut în tară pe vama cucului... Intr'un număr de demult din „Gazeta Transilvaniei“ o povestește întâmplarea asta bătrânul Petra Petrescu... Părinții mei încă au fost oameni cu dragoste de carte — tata un talent de povestitor — un spirit de observație, un suflet chinuit de subtilități, o fire nervoasă și delicată..., mama crescută în școli germane aici în Sibiiu, la Bruckenthal și la călugărițe... cu lectura romantică a anilor 70... M'a crescut cu Grimm și cu Andersen... Ea mi-a dat și meșteșugul versului — fiindcă în tinerețe scria versuri frumusele.

— Dar încă ceva: O înrăurintă deosebită a avut asupra mea, un alt petec de pământ, lângă Târnava-mică, alături de Basna — e un sătuleț, *Crăciunelul*, de aici se trăgea tata... Un sat de plugari; la câmp, cu orizont larg, cu splendide apusuri de soare, cu climă calmă, dulce... Aici erau șezători, hore, bocete... De-aici țin minte coasa și aici vedeam pe clăcașii la „curtea domnească“... Aici am văzut pe țăranul — poet, milostiv, glumet, lung la vorbă, gânditor și frate cu pământul... Vara jumătate o petreceam totdeauna aici la o moșioară a noastră — unde ne duceam cu toții pe vremea secerii... Dacă n'ar fi amintirile acestui sătuleț, eu aș fi altul, aș fi numai dacul aspru, fără clipele de oboseală și de indoială ale sensitivilor.

— Și acum să închei — iubite domnule Duică, aceste amintiri, cu cari, mă tem că nu ți-oi fi folosit pentru conferință... De-așteptai desigur ceva mai concis și probabil unele date lămurite.

Partea a doua e în adevăr mai grea... Am luat cele două volume, am trecut cu ochii peste ele — lucru pe care nu l-am făcut demult — și m'am ales cu convingerea că cele mai frumoase sânt versurile cari nu s'au coborât încă pe hârtie. Nici nu prea pot să le pun la cântar pe cele scrise, să le judec cu imparțialitate după rostul lor literar... În sufletul autorului e totdeauna ceva din dragostea ier-

tătoare a părintelui față de copii. Deaceia nu pot să fiu obiectiv și nu pot spune vorbe hotărâte... Dar recitând versurile am ales câte ceva... Am constatat o mulțime de greșeli pe cari va trebui să le îndrept la o nouă ediție și am ales din amândouă volumele... Din volumul I — în care se cuprind gânduri-senzații, imagini dintr'o vreme care s'a dus — am ales versurile : Rugăciune, Noi, Oltul, Dascălița, Seara, La groapa lui Laie, Cântecul VI, Pacc, Cade-o lacrimă, Solus ero și Clăcașii.

În astea îmi găsesc mai clară oglinda sufletului din vremea când s'au înfiripat... Se'ntelege că va trebui să le periu odată, să le desfac de podoabele inutile, să potolesc fraza pe-alocurea și altele și altele...

Din „Ne chiamă pământul“ — un titlu care s'ar potrivi la amândouă volumele și care nu se va potrivi atât la cele ce vreau să scriu de-aici înainte — am ales : Prăpastie, Înviere, Cosașul, De demult, Un om, Ion crâșmarul, Carmen (în care acum văd că cuvântul glic se repetă de *trei* ori, deși trebuc numai odată...), Noi ne'ntâlnim, Sufletul... O poezie la care țin — însă o socot aruncată în pripă — scrisă în frigurile unui ceas — c : Frumoasa din urmă... asupra căreia se cuvenia să stăresc mai mult și s'o scriu mai concentrat...

De altfel sânt atâtea și atâtea greșuri... cu le văd bine și dacă viața mea n'ar fi atât de sbuciumată aici, dacă n'aș fi silit să trăiesc în slujbe îndușmănite cu toate îndemnurile sufletului meu — dacă n'aș fi silit să fac artă numai în „orele libere“, câte n'ar fi altfel... Te asigur că Ungurii cu pușcăriile lor nu-mi dau decât un prilej de coborîre în mine, de reculegere.

Scrisoarea a luat proporții prea mari.

Domnule Duică, te rog primește cele mai calde salutări dela al
D-tale devotat

Octavian Goga

NU UITAȚI DE BUSTUL LUI C. Porumbescu !

LORELEY¹

In amintirea lui *Ilarie Chendi*

I

În literatura universală cultă se cunosc două balade, ale căror motive s'au răspândit aproape printre toate popoarele.

E vorba de *Lenore* și *Loreley*.

Când se pronunță numele celei dintâi, de obicei se face legătură cu literatura germană, iar cei mai inițiați se gândesc la poetul *Gottfried August Bürger*.

Recenta lucrare a profesorului *D. Caracostea*², — vast material, orânduit științific și bazat pe cercetări de amănunt, care nu s'ar fi putut aștepta decât de la un mucenic al slovei, — descoperă cât de împrăștiat, pretutindeni, este motivul *Lenore*, în literaturile germanice, romanice, apusane, slave de vest și nord, la Armenii din Ardeal, la Lituani și Letoni, și chiar cu un tip daco-român, de influență nordică. Sprijinindu-se pe numeroase izvoare streine și românești, cartea lui *D. Caracostea* face parte dintre acele studii, cari sunt menite să rezerve cercetărilor românești un loc reprezentativ de mare cinste și renume în literatura universală.

Când se va scrie un studiu despre *G. A. Bürger*, va fi desigur ocazia să se insiste mai mult asupra acestui valoros stu-

¹ Din volumul al II-lea «*Heinrich Heine și Heinismul în literatura românească*» — în curs de pregătire.

² *D. Caracostea, Lenore — o problemă de literatură comparată și folklor*, București 1926.

diu al distinsului publicist D. Caracostea, care ilustrează cate-dra de literatura comparată la Universitatea din București.

Al doilea tip legendar — *Loreley* — intră în cadrul pagi-nilor de-aci, numai într'o anumită măsură. Căci, la fel ca și despre *Lenore*, ar fi posibil să se scrie un volum întreg de cer-cetări asupra subiectului *Loreley*, la diferite popoare.

Pe când motivul *Lenore* este din domeniul sufletesc — „un coșmar erotic incestuos” — zice D. Caracostea, o *exteriorizare* a unei stări patologice, celălalt — *Loreley* — este o *interiorizare* a unei întâmplări externe. O stâncă pe malul unei ape navi-gabile a pricinuit moartea atâtor plutași, pescari, corăbieri pe Rin, ca, de sigur, și pe Dunăre, Olt, Bistrița, la noi, și pe cele-lalte fluvii, aiurea. A murit înghițită de valurile apelor, atâta lume, după ce colțurile stâncilor îi sfărâmară căsuța plutitoare. Sufletul poporului înclinat spre superstiție a țesut în jurul a-cestor nenorociri o mulțime de legende, în centrul cărora fan-tezia sa înflăcărată vede înălțându-se aevea, ici o urită mata-hală, dincolo pândind ca o neagră primejdie, fantastica vrăji-toare, sau un turc monstruos, simbol al cruzimei, executându-și victimele. Scena obicinuită este o stâncă la strâmtorile unei ape curgătoare. Folklorul apelor este bogat în exemple.

Duhul rău se personifică în carne și oase. Pescarii și plu-tașii s'au întâlnit față în față, de-atâtea ori cu misterioasa ară-tare. Și cu cât superstiția li-e mai puternică, sufletul lor este cuprins cu atât mai mult de groaza spiritelor necurate, peri-colul devine mai real, victimele sunt mai frecvente, și înrădă-cinarea credinței este mai întemeiată.

Imitând sistemul tezei *Lenore*, studiată în toate înfă-țișările sale de D. Caracostea, cercetătorii subiectului *Loreley* vor descoperi cu ușurință tipul legendar al motivului pretu-tindenii unde se va fi afirmat o viață nautică primitivă.

Loreley, imagina frumoasei fecioare, a cărei existență se poate urmări până în veacul al XIII-lea, a prins în mrejele ei nu numai pe luntrași și pescari, ci a ademenit în trecerea vre-murilor, pe poeți și muzicanți s'o cânte, pe scriitori s'o descrie și pe critici s'o studieze, fiecare arătându-ni-o după chipul și asemănarea sa, și toți la un loc alcătuind o bogată literatură. Este un interesant personaj al acestei Loreley, care-și

....piaptână părul și cântă
Un cântec de vrajă al ei...

Înainte de a ajunge la analiza materialului românesc, adunat în jurul acestei fermecătoare ființe, nu se poate trece peste schița din literatura germană „Frumoasa Loreley”³, datorită unuia dintre cei mai buni cunoscători ai lui Heine, *Ilie Chendi*, memoriei căruia se închină aceste pagini.

Urmărindu-i studiul pas cu pas, completându-l sau corectându-l, subliniăm cu respect munca înaintașului nostru și ne exprimăm adâncă admirație față de uimitoarele sale cunoștințe în domeniul istoriei literaturii germane.

Ilie Chendi afirmă că „întâia oară a scris *Clemens Brentano* (1778—1842) despre Loreley, o baladă prin care numele acesta a ajuns în circulație” (pg. 173). Izvoarele călăuzitoare ale studiului său sunt *M. Herz*⁴, *W. v. Waldbühl*⁵, *A. Seybert*⁶. Citarea ultimei lucrări, a lui A. Seybert, dă de bănuț că Chendi a utilizat și alte studii despre Loreley, în care va fi fost citată contribuția lui A. Seybert. Altfel ar fi greu de presupus că un critic român să fi cunoscut un articol ocazional „din programul gimnaziului dela Wiesbaden”, anul 1863.

Alte cercetări germane au dovedit că vechimea cuvântului Loreley se poate urmări până în secolul al XIII-lea, în scrierile trubadurului *Konrad Marner*, care a cultivat minneliedurile, poezia gnomică în spirit serios și poezia latină⁷.

Revenind mai târziu și căutând să lămurească numele Loreley „cu ajutorul etimologiei”, *Ilie Chendi* zice la pag. 181: „Țăranii germani dau numele Lurlei tuturor stâncilor renumite prin răsunetul lor. Aceasta se întâmplă și în vechime. În diferite cronicile germane, în *Analele fuldese*, la *Conrad Celtes*, în codicele de *Kolmar* și în alte izvoare se vorbește de Lurlei, în

³ *I. Chendi, Preludii* — articole și cercetări literare. Editura revistei «Sămănătorul» — București 1903.

⁴ *M. Herz, Ueber den Namen Loreleyne* — München 1886. — ⁵ *W. v. Waldbühl, Die Lurleisage* — Leipzig, 1868. — ⁶ *A. Seybert, Die Lorlei* — în programul gimnaziului din Wiesbaden 1863. — ⁷ *F. Meyer, Ueber Leben und Dichter des Marner* — Berlin 1873. — *B. Schneider, Die vita et carminibus Marneri* — Leipzig 1873. — *F. Fischer, Beiträge zur Literatur, Kritik und Erklärung des Marner* — Berlin 1876.

înțelesul de stânci cu ecou puternic sau ca de niște dealuri fermecate, ce dau prin ecou răspuns la întrebările ce li se fac de către drumeți”. — „Pentru asemenea dealuri poporul german a nutrit totdeauna venerație mare, deoarece credea — și în multe regiuni crede și astăzi — că ecoul provine dela ființe supraumane, dela pitici și cobolzi⁸, cari își au locuința în interiorul stâncilor și răspund de aci la glasul celor de afară. În categoria acestor dealuri cade și faimosul Lurleberg, în care după tradiția veacului al 13-lea a fost îngropat tezaurul Niebelungilor, ascuns acolo de Hagen, înfrângătorul viclean al legendarului Siegfried” (pg. 182).

Așadar : hrisoave străvechi, din adâncimea veacurilor, tradiție poporală răslețită, nume de dealuri și stânci, toate cuprinse în ceața ce plutește ușor deasupra oamenilor cari se împărătiesc și se pierd ca și dânsa, subț suflul vremilor.

În literatura cultă, la 1811, profesorul de istorie din Mainz *Nikolaus Vogt* († 1836) publică legenda în proză Lorelei; inspirat după acesta, contele *Otto Heinrich von Loeben* scrie o poezie cu acelaș subiect. La 1815 apare în romanul lui *J. v. Eichendorff* „*Ahnung und Gegenwart*” un cântec scurt de 2 strofe care cuprinde aproape întregul complex de concepții și sentimente din balada lui Heine. Trecând în revistă precursorii lui Heine și analizând materialul pe care-l utilizează în Loreley, se constată că Heine concentrează în poezia sa aproape toate motivele acelora. Și Loreley nu este singurul produs heinean, care se bazează în cea mai mare parte pe rodul muncii poezilor înaintași ai săi. Ceea ce însă caracterizează și distinge creațiunea heineană de celelalte, este abilitatea în compilarea elementelor poetice. Dela unii împrumută un motiv, dela alții altul, dintr'o parte atmosfera, de aiurea expresii lingvistice. Și — se înțelege — întreaga idee o leagă de „eu”, fără de care pare că n'ar ști cum să înceapă cele mai multe din cântecele sale.

În ordine cronologică, materialul și motivele după care s'a cristalizat balada lui Heine, sunt :

⁸ Grimm. *Deutsche Mythologie* — Goettingen 1854, pg. 408.

1801 CLEMENS BRENTANO : LORE-LAY

Zu Bacharach am Rheine
Wohnt eine Zauberin,
Sie war so schön und feine
Und riss viel Herzen hin

„Mein Schatz hat mich betrogen
Hat sich von mir gewandt,
Ist fort von hier gezogen,
Fort in ein fremdes Land !

Und machte viel zu schanden
Der Männer ringsumher,
Aus ihren Liebesbanden
War keine Rettung mehr !

„Die Augen sanft und wilde,
Die Wangen rot und weiss,
Die Worte still und milde,
Die sind mein Zauberkreis !

Der Bischof liess sie laden
Vor geistliche Gewalt,
Und musste sie begnaden
So schön war ihr Gestalt !

„Ich selbst muss drin verderben,
Das Herz tut mir so weh,
Vor Schmerzen möcht'ich sterben,
Wenn ich mein Bildnis seh'.

Er sprach zu ihr gerührt :
„Du arme Lore Lay !
Wer hat dich denn verführt
Zu böser Zauberei ?“ —

„Drum lasst mein Recht mich finden,
Mich sterben wie ein Christ,
Denn alles muss verschwinden,
Weil er nicht bei mir ist !“

„Herr Bischof, lasst mich sterben,
Ich bin des Lebens müd'
Weil jeder muss verderben,
Der meine Augen sieht !

Drei Ritter lässt er holen :
„Bringt sie ins Kloster hin !
Geh, Lore ! Gott befohlen
Sei dein berückter Sinn !

Die Augen sind zwei Flammen,
Mein Arm ein Zauberstab —
O legt mich in die Flammen,
O brechet mir den Stab !“ —

„Du sollst ein Nönnchen werden,
Ein Nönnchen schwarz und weiss,
Bereite dich auf Erden
Zu deines Todes Reis' !“

„Ich kann dich nicht verdammen,
Bis du mir erst bekennt,
Warum in diesen Flammen —
Mein eigen Herz schon brennt ! —

Zum Kloster sie nun ritten
Die Ritter alle drei,
Und traurig in der Mitten
Die schöne Lore Lay.

„Den Stab kann ich nicht brechen,
Du schöne Lore Lay,
Ich müsste dann zerbrechen
Mein eigen Herz entzwei !“

„O Ritter, lasst mich gehen
Auf diesen Felsen gross,
Ich will noch einmal sehen
Nach meines Lieben Schloss !

„Herr Bischof, mit mir Armen
Treibt nicht so bösen Spott
Und bittet um Erbarmen
Für mich den lieben Gott !

Ich will noch einmal sehen
Wohl in den tiefen Rhein
Und dann ins Kloster gehen
Und Gottes Jungfrau sein !“

„Ich darf nicht länger leben,
Ich liebe keinen mehr,
Den Tod sollt Ihr mir geben,
Drum kam ich zu Euch her !

Der Felsen ist so jähe,
So steil ist seine Wand,
Doch klimmt sie in die Höhe,
Bis dass sie oben stand.

Es binden die drei Reiter
Die Rosse unten an
Und klettern immer weiter
Zum Felsen auch hinan.

„Mein Herz wird mir so munter,
Er muss mein Liebster sein!“ —
Da lehnt sie sich hinunter
Und stürzet in den Rhein.

Die Jungfrau sprach: „Da gehet
Ein Schifflein auf dem Rhein,
Der in dem Schifflein stehet,
Der soll mein Liebster sein!“

Die Ritter mussten sterben,
Sie konnten nicht hinab,
Sie mussten all' verderben
Ohn' Priester und ohn' Grab.

Wer hat dies Lied gesungen:
Ein Schiffer auf dem Rhein,
Und immer hat's geklungen
Von dem drei Ritterstein:

Lore Lay!

Lore Lay!

Lore Lay!

Als wären meiner Drei.

1815 J. v. EICHENDORFF

Still bei Nacht manches Schiff
Meerfei kämmt ihr Haar am Riff
Hebt von Inseln an zu singen
Die im Meer dort untergingen

Wenn die Morgenwinde wehn
Ist nicht Riff noch Fei zu sehn
Und das Schifflein ist versunken
Und der Schiffer ist ertrunken.

Intr'o pcezie mai veche a lui Eichendorff o zină stă pe
stâncă și-și împletește părul de aur:

Eine Nixe auf dem Steine
Flocht dort ihr goldnes Haar,
Sie meint, sie wär' alleine,
Und sang so wunderbar.

1821 CONTELE O. H. v. LOEBEN

Da wo der Mondschein blitzet
Ums höchste Felsgestein,
Das Zauberfräulein sitzt
Und schauet auf den Rhein

Sie schaut wohl nach dem Rheine
Als schaute sie nach dir,
Glaub nicht, dass sie dich meine,
Sie nicht, horch nicht nach ihr.

Es schauet herüber, hinüber
Es schauet hinab, hinauf
Die Schifflein ziehn vorüber,
Schau', Schiffer Schau' nicht auf.

So blickt sie wohl nach allen
Mit ihrer Augen Glanz,
Lässt her die Locken wallen
Im wilden goldnen Tanz.

Sie singt dir hold zum Ohre,
Sie blickt dich töricht an;
Das ist die Jungfrau Lore
Sie hat dir's angetan

Doch wogt in ihrem Blicke
Nur blauer Wellen Spiel
Denn Flut bleibt falsch und kühl.

Lipsită de concentrare, diluată prin repetări moleste și de umplutură, abundând de retorism sec, poezia lui *Loeben* dă numai materialul brut, care stă nemîșcat ca un aluat într'un vas. Rinul e o băltoagă și nu curge. N'are nici deal, nici vale. Fără energie, *Loeben* nu izbuteste să fixeze o idee centrală, culminantă, cu urcare și cădere. Corectă ca formă și gramatică, poezia rămâne totuși numai cu meritul unui izvor de inspirație pentru geniul lui *Heine*. Un bătrân bun, sfătos, așezat, dar stins, în fața tinereții impetuoase și svăpăiate pornind cu avânt spre o țintă și jubilând în presumpția de a o fi atins : *Loeben-Heine*.

Clemens Brentano crează fantasmei *Lore-Lay* cadrul literar al unei balade și o fixează în felul cunoscut al romanticilor în romanul său „*Godwi*”, însoțind-o de următoarea adnotație: „Această stîncă e la *Bacharach* și se numește *Lore-Lay*; toți corăbierii cari trec prin fața ei o strigă și se bucură de repetatul ei ecou”.

Figurile de basme au deobiceiu nume destul de variate, condiționate de timp, localitate și datini. Cea mai frecventă numire a termecătoarei zine germane este *Loreley*; urmează apoi *Lorelei*, *Lore-Lay*, *Lore-Ley*, *Lorlei*, *Loreleyne*; se pronunță însă pretutindeni *Lurlai*.

S'a amintit mai înainte că tipul fecioarei *Loreley* apare și aiurea. *Harie Chendi* precizează, între altele, că „acelaș subiect îl găsim apoi melodizat și în compozițiile altor popoare, la *Daneji*, la *Italieni* (*Lorhelia* de *Falchi*, 1878), la *Engleji* (*Lurline* de *Wallache*, 1860). Fondul este aproape identic cu cel din poeziile lui *Brentano*” (pg. 180).

Deci, *Daneji*, *Italieni*, *Engleji* — popoare cu o viață nautică desvoltată.

Locul de naștere al basmului pare să fie totuși în lumea germanică, prin regiunile Rinului, de care se leagă numeroase mituri din trecutul și viața poporului german. Tipul blond al fecioarei, „părul de aur”, întreaga atmosferă aurie — pieptene de aur, brățară de aur scînteietoare în amurgul auriu — sprijină această probabilitate. Motivul însă trăește și în alte părți ca variante, imitații, influențe.

În realitate Loreley este numele unei stânci pe malul Rinului, între Sanct Goar și Vesela de Sus și înseamnă Albfelsen, Elbenfels, Zwergfels = Alb-, Elb-, Zwerg-, și Fels, Felsen — spirite, ieie, ființe elbice. Lorfels, Lurfels, Lurberg = *verb.* lûren, *subst.* lure (lore) + ley sau lei = stâncă, deal, bâtcă. Priporoasă, aproape verticală ca un perete, stânca Loreley, înaltă de 132 m. dela nivelul fluviului, a fost spaima corăbierilor, desigur din cauza atâtor nenorociri întâmplătoare acolo. Este vestită și printr'un minunat ecou. Prin ea trece dela 1861, un tunel de 367 m. Răsunetul puternic și clar, pe care-l trimite îndărăt călătorilor de pe Rin, a contribuit mult la întărirea superstiției poporului că stânca adăpostește spirite, ființe amăgitoare care ademenesc și nenorocesc pe corăbierii aiuriți de iubire.

Asemănarea „tipului sirenic” din poezia lui Heine, pe care Il. Chendi o face cu *nimfele aquatice*, nu poate fi acceptată, chiar dacă cercetătorul român s'ar fi bazat direct pe izvoare germane, deoarece „merwip”, „merfruwe”, „merminne”, „Meernixe”, „Meerfee” nu corespund nici ca înfățișare, nici ca acțiune *ființelor tenestre*, în cazul de față seducătoarei Loreley; aceasta nu locuiește în apă și nu-și seduce victimele în vâltoarea apei, ci înspre colțurile stâncii, pe care o stăpânește. Și nici chipul ei nu este ca al *nimfelor aquatice*, cu jumătate de corp insolzit. Ilustratorii o prezintă pe Loreley în haină cu falduri, din care se reliefează grațios formele trupului; ea șade pe vârful stâncii și-și piaptăna părul de aur, cu pieptene de aur. Victimele nu privesc în jos, spre valurile apei, ci în sus spre valurile părului auriu, atrase de glasul fermecător al femeii. Ea este ispita care provoacă moartea călătorilor, spre deosebire de *ființele aquatice*, care își exercută jertfele, ademenindu-le direct în gura morții, în vâltori de ape, în puțuri părăsite, în lacuri fermecate.

Balada lui Heine face parte din ciclul „Die Heimkehr” (1823—1824) și este cea din urmă în literatura germană cu acest subiect. După Heine nu l'a mai tratat nimeni. Semnificativ, desigur. O reproducem pentru ca să se poată urmări cu atențiune deosebirea de celelalte :

Ich weiss nicht was soll es bedeuten
Dass ich so traurig bin,
Ein Märchen aus alten Zeiten
Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt
Und ruhig fliesst der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein,

Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar,
Ihr goldnes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr goldenes Haar.

Sie kämmt es mit goldenem Kamme,
Und singt ein Lied dabei;
Das hat eine wundersame
Gewaltige Melodei.

Den Schiffer im kleinen Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht die Felsenriffe
Er schaut nur hinauf in die Höh'.

Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer und Kahn;
Und das hat mir ihrem Singen
Die Lore-Ley getan.

Comparată cu realizările precedente, creațiunea heineană prezintă o serie întreagă de aspecte superioare; numai din punct de vedere istoric literar ea rămâne în stare de umbră inferioară. Căci: nu va fi greu unui ochiu critic să descopere aproape totalitatea motivelor din Brentano, Loeben, Eichen-dorff în creațiunea lui Heine.

Despre prima strofă din Loreley, unul dintre cei mai în-verșunați detractori ai lui Heine, *Bartels*⁹, spune că e „ordinară, trivială, lăbărtată și în fond inutilă” (pg. 99).

Intrucât însă la noi în țară nu e vorba să i se ridice poetului Heine un monument și sentimentul nostru de demnitate națională n'a fost jignit de *pamfletul* Heine, fie-ne permis să nu luăm parte la cruciada de doborîre a unui monument, care există de mult, ridicat în sufletul admiratorilor poetului prin însăși marea sa operă lirică. Interpretarea dată de *Adolf Bartels* este pe cât de justificată pentru dărîmarea statuei omului Heine, pe atât de ineficace și artificială cu privire la critica poeziei pure.

Diametral opusă ni e părerea. Prima strofă heineană dă acordul fundamental al poeziei, ea este uvertura care premerge și prevestește într'un vag misticism tragica melodie, care se va topi în căldura inimii artistului. Coplesit de amintiri, într'o stare sufletească plină de tristețe, dus pe gânduri, e răpit de apele curgătoare ale Rinului. În contemplarea plină de autoui-

⁹ Adolf Bartels, *Heinrich Heine. Auch ein Denkmal*. Dresden u. Leipzig, 1906, pg. 376.

tare stăruie totuși un basm, din vremuri vechi. S'ar putea oare să existe o mai poetică exprimare de trecere a ideii din lumea interioară a poetului, în lumea exterioară, și să se pregătească în sufletul cetitorului atmosfera de vag și trist misticism din baladă prin alte mijloace decât prin această măiastră introducere ?

Urmează în strofa a doua conlucrarea naturii, care trăește, acționează și se atașează poetului cu toate manifestările ei, în plină concordanță cu tristețea și duhul său misterios. Aerul este rece, se îngână seara cu noaptea, Rinul curge tainic de încet, pe vârful muntelui fulgeră... În lumina soarelui care apune tremurând, sus pe munte stă fecioara Loreley și cântă fermecător de frumos și-și piaptână părul de aur cu pieptene de aur. Incunjurându-i capul și părul bălaiu cu aureola soarelui de apus, poetul creează unul dintre cele mai vii tablouri, cu o diversitate de colorit cum rar se întâlnește în literatura universală. Muntele cu poalele cernite de valurile amurgului, contururi iluminate ca o dantelă marginală, iar pe culmea scaldată în lumină de aur se înalță capul auriu al fecioarei Loreley. Cântecul ei ademeneste înspre stâncă: pescari, corăbieri, luntrași cari îmbătați de farmecul cântării și frumusețea chipului de zină, plătesc cu viața neatențiunea lor...

Acesta este cuprinsul poeziei lui Heine. Scurt, clar, simplu, ca aproape toate cele mai de seamă cântece ale sale. Simplitatea, claritatea și conciziunea sunt cele mai puternice arme ale poetului. Elementele de cari se folosește sunt înainte de toate cuvintele monosilabe:

*Ich weiss nicht, was soll es bedeuten,
Dass ich so traurig bin*

*Das will mir nicht aus dem Sinn
Die Luft ist kühl und es dunkelt*

În 4 versuri 23 cuvinte de o singură silabă și 3 de 2 silabe; apoi figuri cari produc în mod contrastant un surprinzător joc de lumină și umbră: *dunkelt* și *funkelt* — *inoptează* și *scân-tează*...

Pe mărturisirea poetului către prietenul său Moser: „Cu

Ich weiss nicht, was soll es bedeuten,
Dass ich so traurig bin....

regret, eu pot exprima numai simțimântul frumos al altor oameni", își întemeează *Bartels* o bună parte din critica sa. Pornind dela această premisă, istoricul literar german analizează opera lui Heine, opunându-i mereu texte străine, din cari a împrumutat figuri, motive, idei sau s'a inspirat numai. Astfel, invenția *fabulei Loreley* se datorește lui *Clemens Brentano*, precum și unele amănunte: *înghițirea corăbiei de valurile mării* („Wenn der Sturm das Meer umschlinget") și *motivul sirenic* („Der Schiffer im Kahn"), iar dela *J. Eichendorff*: *zâna, pieptănarea părului de aur, cântarea fermecătoare* („Eine Nixe auf dem Steine // Flocht dort ihr goldnes Haar" etc.), sau întreaga poezie a lui *Eichendorff* citată mai înainte sau cea a lui *Loeben*. In conglomeratul de cuvinte, fraze, de idei chiar, poezia lui Heine nu aduce nimic nou față de înaintașii săi *Brentano*, *Loeben*, *Eichendorff*. Și totuși superioritatea lui *Heine* este evidentă pentru oricine.

Asupra finalului din *Lorelei* a lui Heine, *Adolf Bartels* emite o părere destul de riscată pentru autoritatea unui istoric literar consacrat. Antagonistul german spune: „Dar strofa ultimă este deadreptul oribilă”:

„*Ich glaube*, die Wellen verschlingen
Am Ende noch Schiffer und Kahn
Und das hat mit ihrem Singen
 Die Lorelei getan !”

„*Ich glaube !*” — („*Eu cred !*”) — „un poet atotștiutor care crede ! Și apoi pleonasmul *Ich glaube — Am Ende !* Iar apoi, la urmă demonstrația, și ca formă, de bălcu a vinovăției *Loreley*-ei...”¹

Desigur că documentând și interpretând în acest mod, pentru orice creațiune se pot găsi în dicționare cuvinte pe care un spirit de agerimea lui *Bartels* să le poată întortochia în sofistice verdicte de condamnare. Dar impresia asupra cetitorului nu poate fi decât neplăcută, pentrucă din bălcuul frazelor sale, cu cât sunt mai abil construite, cu atât mai evident se ghicește intenția dușmănoasă a criticului.

¹ Op. cit. pg. 100.

Dacă Adolf Bartels nu și-ar fi pus problema să-l distrugă pe Heine, interpretându-i opera, ar fi văzut în acest final atât de detestat, deadreptul o îngrămădire de virtuosități poetice. Dar Adolf Bartels, care se știe, are o putere de pătrundere și o viziune atât de clară, cum rar se întâlnește la alți istorici literari germani, din considerațiuni etnice privește voit încrucișat și prin acest semn al crucii îl judecă pe mozaicul poet Heine, ale cărui laturi vulnerabile atât de numeroase nu cad *acum* în balanța judecății, decât doar numai atunci când umbrele caracterului se proiectează și asupra operei sale curate, întunecând-o. Afirmatia lui Bartels că în această poezie cu deosebire s'ar remarca spiritul heinean semit, care repugnă bunului simț german, și că aici mai mult decât oriunde s'ar evidenția clar deosebirea între poezia germană și cea evreească, — această afirmație a lui Bartels, cu toate jongleriile logicei sau tocmai de aceea — rămâne nedovedită. Din potrivă: ultima strofă e una din perlele lui Heine, prin stângăcia voită, naivitatea căutată, pentruca forma cât mai apropiată de poezia populară, să dea cadrul adecvat legendei. Aceeași semnificație are și intenționata folosire a cuvântului arhaic „Melodei”.

În literatură și istorie, ca și în viață, nu există nici început nici sfârșit, dar fiecare personalitate marchează un început și un sfârșit —, și cine s'ar încumeta să conteste personalitatea lui Heine în modelarea și cristalizarea motivului Loreley, ca și în atâtea altele poezii cu subiect cunoscut ? Heine a recoltat abil ce-au sămănat alții. Meritul este al tuturor, creațiunea însă rămâne specific heineană. Deosebirea între balada lui Heine și celelalte stă în acel tainic și divin talent al poetului, care creând-o și însuflețind-o, a ferit-o de toate fardurile încrețitoare de față și îmbătrânitoare. Mobilă, elastică, plină de vioiciunea tinereții, Loreley avansează repede și ușor, dela strofă la strofă, aducând surpriza gândului și sprinteneala cuvântului, pe când celelalte prezintă aspecte de îmbătrânire demodată, prin dimensiune și guralivie.

Diafană cristalizare într'un costum de factură clasică, balada lui Heine nu conține nici în fond nici în formă elemente cari ar putea să contribuie la banalizare sau pierderea farmecului.

De la même manière, il est évident que l'art de la sculpture est un art de la main, et que la sculpture est un art de la main. De la même manière, il est évident que l'art de la sculpture est un art de la main, et que la sculpture est un art de la main.

ST. O. IOSIF

De la même manière, il est évident que l'art de la sculpture est un art de la main, et que la sculpture est un art de la main. De la même manière, il est évident que l'art de la sculpture est un art de la main, et que la sculpture est un art de la main.

II

Cu prilejul unei recenzii, profesorul dela Universitatea din Frankfurt pe Main, *M. Friedwagner*, afirma, după unele cercetări publicate în „Deutsche Rundschau”, că Heinrich Heine este cel mai popular autor străin, chiar în depărtata Islandă. Ar fi interesant să se alcătuiască monografia cântecului *Loreley*, care desigur a făcut înconjurul lumii. Și Heine nu are numai această poezie, devenită universală. E destul să amintim baladele *Belsazar* și *Grenadirii* sau cântecele *În minunata lună Mai*, *Tu ești ca și o floare*. Desigur că la popularizarea unor cântece ale poetului au contribuit mult și compozitorii cu renume mondial: *Robert Schumann* („Morgens steh' ich auf und frage”, „Ich hab' im Traum geweinet”, „Du bist wie eine Blume”, „Die Grenadiere”), *Franz Schubert* („Das Meer erglätze weit hinaus”, „Still ist die Nacht”, „Ich stand in dunkeln Träumen”), *Franz Liszt* („Vergiftet sind meine Lieder”), *Felix Mendelssohn* („Auf Flügeln des Gesanges”, „Am fernen Horizonte”), *G. Meyerbeer* („Die Rose, die Lilje, die Taube, die Sonne”, „Du schönes Fischermädchen”), *Robert Franz* („Allnächtlich im Traume seh'ich dich”), *Peter Cornelius* („Was will die einsame Träne”), *Carl Löwe* („Sie liebten sich beide”) și *Silcher* („Loreley”), în a cărei melodie „cu adevărat Rinul curge” zice *Adolf Bartels* (pg. 100). Între compozitorii români, bucovineanul *Ciprian Porumbescu* a creat frumoasa melodie pentru „Du bist wie eine Blume”. Nu fără interes ar fi să se stabilească îndemnul pentru traducerea unor cântece, prin frumusețea melodiilor, acestea fiind cunoscute mai întâiu. Duioasa melodie a lui Schumann „Du bist wie eine Blumen”, ca și poezia lui Heine, evocă același curat sentiment de evlavie.

Indrăcita zină Loreley a izbutit să atragă și atențiunea

multor doritori de aventuri romantice din literatura română. Incepând cu anul 1874 și până la 1928 — și seria probabil că nu se va opri aci — virtuoși ai scrisului românesc au încercat să înfrunte primejdiile dintre Scylla și Charybda, unii dintre ei strecurându-se cu multă dexteritate între sublima simplitate a originalului de ademenitoare muzicalitate și posibilitatea de exprimare în limba românească. Puțini au biruit, ajungând să se bucure de grațiile femeii legendare, alții au parcurs drumul numai până la jumătate, cei mai mulți, trubaduri versificatori de ocazie, înlocuind lipsa talentului și vocației cu o puternică doză de îndrăzneală, la cele dintâu vâsleli spre țărmurile de niatră, s'au lovit și au căzut înfrânți, înecându-se în gâlgăiturile valurilor de versuri...

Cu lămuririle ce se vor da pentru fiecare în parte, pețitorii în rând la mâna fecioarei Loreley sunt aceștia, cunoscuți până acum :

1. Grigore Alexandrescu	1874	7. Il. Chendi	1903
2. Nicolae Schelitti	1888	8. I. Darie (St. O. Iosif)	1904/9
3. G. N. Lazu	1894	9. O. Carp	1905
4. G. D. Pencioiu	1895	10. Tr. G. Stoenescu	1907
5. St. O. Iosif	1901	11. Valentin Bude	1910
6. Th. Șerbănescu	1902	12. Radu Mirea	1912
13. Emil Dorian 1928.			

Zina Loreley a lui Heine trăește și azi, tânără, cu acelaș farmec, iar primejdia de a pierde din caracterul ei primăvă-ratic pare încă foarte îndepărtată. În schimb, *trubadurii noștri*, au îmbătrânit unii, alții au murit, uitați de vreme; cei ce-au văzut-o numai din depărtare, s'au înapoiat în lumea uitării, de unde cronicarii le desgropă numele, ocazional, cu titlu de document că au încercat și ei să creeze pentru contemporanii lor chipul nevăzut al fecioarei Loreley.

Prin eliminare treptată, ne vom opri numai la aceia cari au reușit cu adevărat să se apropie sau să se mențină aproape de nemuritoarea fecioară.

Mai întâiu o precizare: ne vom ocupa exclusiv de traduc-erile creațiunei lui Heine.

1. *Grigore Alexandrescu 1874*. — În această ordine de idei, înlăturăm chiar dela început pe cel dintâiu poet român, care și-a legat numele de legenda Loreley, pe Grigore Alexandrescu, amintit și în primul volum al monografiei lui Heine, când s'a vorbit de subiectul legendei. Cu această prelucrare a lui Gr. Alexandrescu s'a întâmplat o ciudată mistificare. Cum ea nu se găsea publicată în opera completă a poetului român, a rămas uitată dela 1874, când s'a tipărit întâia oară în *Calendarul Ghimpei*. Cel mai bun cunoscător român al lui Heine și unul dintre cei mai harnici cronicari dinainte de războiu — Ilarie Chendi — descopere traducerea (?) lui *Grigore Alexandrescu* „*Lorelei* sau *Stânca Lorei*, frumoasa fermecătoare” și o reti-părește la 1901 în „*Curierul Literar*” (I, pg. 4, nr. 3), semnând notița explicativă cu inițialele *I. Ch.* Mai târziu, în 1903, publicându-și volumul de articole și cercetări literare — „*Preludii*” — închinat surioarei sale *Lorelica* —, la studiul „*Frumoasa Loreley*” pune următoarea notă: „Traduceri românești mai reușite avem de *O. Carp* și *St. O. Iosif*; mai puțin reușite de *G. D. Pencioiu* și alții, iar în proză de *Grig. Alexandrescu*, repr. în „*Curierul Literar*” din 1901”. E de mirat că un cercetător de importanța lui *Il. Chendi* a putut atribui lui Heine textul prelucrat de Gr. Alexandrescu. Este o evidentă greșală. *Proza poetului român n'are nimic comun cu poezia lui Heine decât doar numele, stânca și nuditatea unor motive*. Și nici cu balada lui *Clemens Brentano* nu se aseamănă textul românesc. În proză, legenda dată de Gr. Alexandrescu, e mult mai extinsă decât a lui Brentano, Loeben, Eichendorff sau Heine, iar succesiunea ideilor diferă cu totul. Neavând posibilitatea confruntării textului românesc cu legenda în proză a lui Nikolaus Vogt, rămâne presupunerea că izvorul de care s'a folosit Gr. Alexandrescu ar fi al acestuia. Ipoteza însă nu rezistă obiecțiunilor: întâi, regularitatea cu care se succed pasagiile de mărime aproape egală, în textul lui Gr. Alexandrescu, indică o schemă de poezie cu strofe și versuri regulate, în original, regularitate care e greu de presupus că o va fi având proza originală, germană a lui Nikolaus Vogt; apoi, Grigore Alexandrescu, după cât se știe,

nu cunoștea limba germană. Nu rămâne decât presupunerea cea mai verosimilă că poetul român s'a folosit de un text francez sau din altă limbă, care la rândul său s'a bazat pe textul lui Brentano.

Dela Ilarie Chendi înainte greșala se generalizează. Câteva luni după apariția primului volum din această lucrare, G. Baiculescu „descopere” (în „Adevărul literar și artistic”, n-rul din 21 Dec. 1930) „proza necunoscută a lui Gr. Alexandrescu”, pe care reproducând-o, o însoțește de următoarele lămuriri: „In afară de versurile care i-au dat numele de cel dintâiu mare poet român, Gr. Alexandrescu a mai lăsat și câteva bucăți în proză. Dar dacă versurile-i sunt mai bine cunoscute (au circulat și circulă încă în numeroase ediții, din proza lui nu se cunoaște decât acel „Memorial de călătorie”, publicat în ediția dela 1863 (și reprodus în toate edițiile de până azi) a poeziilor sale”. — „Publicăm în n-rul de față două din poemele în proză necunoscute ale lui Gr. Alexandrescu. Intre 1870—73, *ele au fost publicate și reproduse în diferite gazete și reviste (?) ale timpului* (Gr. Alexandrescu a fost totdeauna un scriitor căutat și cu numele lui se mândreau revistele); noi le copiam, *după ce ne-au căzut mai întâiu în mână* — după Calendarul Ghimpelui pe anul 1874 (pg. 46 și 116), aflat în Biblioteca Academiei Române”. — „Iată cele două poeme în proză ale lui Gr. Alexandrescu, necunoscute azi, și care vor fi reproduse — credem — într'o viitoare ediție completă”. —

Corectitudinea științifică trebuia să-l îndemne pe G. Baiculescu să citeze locul, de unde a prins firul „descoperirii” sale, căci iată ce se scrie în prima parte a acestei lucrări, apărută cu mult înainte de „descoperirea” din brevetul noului „descoperitor” :

„Loreley sau Stânca Lorei, frumoasa fermecătoare, legenda în proză care stă la baza poeziei lui Heine „Ich weiss nicht was soll es bedeuten”. Prelucrarea lui Gr. Alexandrescu este una dintre bucățile puțin cunoscute publicului românesc, deoarece nu e cuprinsă nici într'una din edițiile actuale ale marelui nostru poet. A fost publicată întâia oară în *Almanahul Ghimpelui* (1874) și reprodusă, la 1901, în *Curierul Literar* (I, pg. 4, nr. 3), desigur de Ilarie Chendi,

care face mențiune mai târziu și în bine cunoscutul său studiu despre traducătorii lui Heine". (*I. E. Torouțiu*, Heinrich Heine și Heinismul în literatura românească, vol. I-ii Octomvrie 1930, pg. 108).

Așadar G. Baiculescu nu face altceva decât să parafrazeze acest pasagiu, fără să indice vre-un izvor: *Curierul Literar* la 1901, *Ilarie Chendi* în *Convorbiri Literare*, „Frumoasa Loreley”, schiță din literatura germană în vol. *Preludii*, București 1903, pg. 172—184 — peste tot *Ilarie Chendi*, care descopere cu adevărat noutatea și o retipărește chiar, o menționează de două ori, iar după 20 ani cel care semnează aceste pagini reîmprospătează descoperirea lui *Ilarie Chendi*, citând: *Il. Chendi*, *Curierul Literar*, *Convorbiri Literare*, *Preludii*, deci autorul, anul, locul, paginile, ca în cele din urmă criticul din școala „Adevărului Literar și Artistic”, *George Baiculescu*, să exclame cu emfază: „noi le copiăm, după ce ne-au căzut mai îniâu în mână” etc. etc. Cel puțin dacă și-ar fi dat osteneala să dovedească cealaltă „descoperire” a sa, care ar fi însemnat de fapt un pas înainte pe drumul deschis și bătătorit de *Il. Chendi*, anume că „ele” — adică Loreley și altă poemă — ar fi fost publicate și reproduse în diferite gazete și reviste ale timpului...”. De unde s’ar putea deduce că *G. Baiculescu* ar ști chiar mai multe decât *Il. Chendi*, numai că nu le spune. Iar fiindcă este informat de „publicarea lor”, ba și de reproducerea în diferite gazete și reviste, ale timpului, — deci încă înainte de 1860 — de ce l-am bănuî că l-ar fi utilizat pe *Chendi* prin intermediul lui *Torouțiu* ? Atât numai că știința criticului rămâne o simplă afirmație scăpată din fuga condeiului sau pentru umplutura frazei. Reproducem textul lui *Grigore Alexandrescu* :

GRIGORE ALEXANDRESCU 1874

LORELEI SAU STÂNCA LOREI, FRUMOASA FERMECĂTOARE

Din propria-i voință, Lora se prezintă înaintea burgmaisterului :

— Sire burgmeister, eu am cauzat pierderea tuturor acelora cari m’au iubit, și numărul lor e mare. Ordonă să mă omoare : viața mi-e o povară !

Burgmaisterul era un bătrân viguros, cu fruntea căruntă, cu capul clătător : el o privește și se simte mișcat de compătimire.

— Copila mea, dreptul și justiția nu-mi aparțin. Cât despre mine unul, chiar de-ar trebui să mă expun la chinurile purgatorului, ași refuza să-ți impun o singură oră de întemnițare. Dacă ești acuzată de magie, du-te de găsește pe episcop, doar de-o putea dânsul să te deslege.

*

— Sire episcoape, sunt o fermecătoare, zice lumea, și 'ncep a o crede chiar și eu : am meritat moartea.

— Fiica mea, nimeni nu poate fi propriul său judecător. În ce constă magia ta ?

— Știu și eu ? În ochii mei, în timbrul voci mele. Și cu toate astea, nici vocea, nici ochii mei n'au putut opri pe-acela pe care-l iubesc. M'a părăsit... m'a trădat... nu voiui să mai trăesc !

— Lori, Lori, dar tu ești în adevăr o fermecătoare : o simt deja. Dacă te-aș face să mori, și eu aș muri de părere de rău.

Episcopul chemă trei cavaleri.

— Conduceți pe Lora la mănăstirea sfintei Berta. Mărturisește-te lui Dumnezeu, fiica mea. Numai el cunoaște care e leacul nebuniei tale.

*

Pe drum cavalerii se opriă și, încrucișându-și brațele și ridicând ochii la cer c'un aer de milă, ziseră :

— Să renunți la lume, sărmană Lori ? Măritișul ți-ar conveni mai bine decât schitul : alege-ți unul din noi.

Lora-și întoarse capul.

*

Ea bătu în poarta mănăstirii, și mănăstirea refuză de-a se deschide unei afurisite fermecătoare.

Negăsind moartea și inefiind în schit, unde va putea ea să-și îngroape acea frumusețe fatală celorlalți și chiar ei înseși ?

*

Se duce de-a dreptul la temniță.

— Sire guvernatoare, pune să mă scoboare în cea mai adâncă din temnițe, să fiu băgată în lanțuri și părăsită uitării.

— Dacă ești nevinovată, Lori, eu nu te pot primi. Dacă ești vinovată, e treaba judecătorilor să te condamne. Intoarce-te c'un ordin de la dânsii și eu voiui fi sclavul, iar nu temnicerul tău.

Un om sălbatic, cu părul roșcat, cu privirea 'ngrozitoare, c'o sabie scurtă și lată la șold, se însărcină s'o conducă înaintea judecătorilor.

*

— Nu mai există dreptate pe pământ, își zise sărmana fată la jumătatea drumului. Insuși judecătorii vor refuza de-a mă condamna.

Și întorcându-se către conducătorul său :

— Fi-vei atât de bun, îi zise ea cu-o voce rugătoare, să-mi dai voe a mă sui pe-acea stâncă ca să mai privesc odată câmpiile și dealurile de prin prejur ?

— Faceți cum vă e dorința, nobilă domnișoară, îi răspunde omul sălbatic, plecându-și capul și tremurând din tot organismul.

Lora se sui pe promontoriul de granit și se opri în creștetul lui, urmărind cu ochii o barcă în care se aflau doi logodiți. Apoi, în loc de-a se 'ntoarce să-și urmeze drumul cu conducătorul său, ea se scobori pe stâncă despre râu, cântând o melodie plină de dulceață.

Apoi se plecă, se 'ncovoie către abis — articulând niște nume care se pierd în aer — și Rinul se deschise ca s'o primească...

NICOLAI SCHELITTI 1888

LORE-LEY

Nu știu oare ce imi este
Că așa măhnit eu sunt,
Din vechi timpuri o poveste
Mie nu-mi ese din gând !

E recoare și 'nserează,
Rinul curge 'ncteișor
Culmea 'naltă scânteiază
În lumina zorilor

Sus pe vârful șede-o fecioară,
Cozi de aur împletind,
C'o parură lucitoare,
Ca un soare strălucind.

Și cu pepteni d'aur prinde,
Cântând dulce, părul seu
Melodia sa aprinde
Dar adânc în peptul meu.

Și pescaru 'n luntrea mea
E cuprins de jalnic dor,
De bulboană n'are frică
Sus privește cu amor !

Văd că valul a să 'nece
Pe pescarul încântat
Lore-Ley în unda rece
Cu-al său cânt l'a afundat.

Poesii, 253/4. Bârlad 1888.

GR. N. LAZU 1894

Eu nu știu ce oare să fie,
Ce 'nseamnă atâta măhnire
Din timpuri străvechi o poveste
Nu-mi esă de fel din gândire.

Recoare-i acum și 'nserează,
Și Rinul tot curge 'nainte
A muntelui piscuri străluce
De soarele care asfinte

Și cea mai frumoasă fecioară
Pe stâncă stă, sus; o minune,
Șiși peaptănă părul de aur,
Și scule în părul său pune.

Și peptene d'aur ea are
Și cântă-o cântare frumoasă ;
Și vocea-i e plină de farmec —
Puternică, melodioasă.

Năeru 'n corabia mică
Se simte pătruns ca de-o jale ;
Privește-ascultând spre 'nălțime,
Și stâncă n'o vede din cale.

Eu cred pân' la urmă că valul
Pe bietul năer o să 'nece ;
Și-aceasta cu viersu-i va face-o.
Tot Lore-Lay ! ziua cea rece !

Traduceri și Imitațiuni pg. 273.

G. D. PENCIOIU 1894

LORELA

Și nu știu cum se face,
De sânt așa mahnit;
Un basm din vremea veche,
In minte'i pironit

Se pieptenă cu piepten
De aur, îngânând
Un cântec de iubire,
Fermecător de blând

Se 'ntunecă, — și Rinul
Călătorește blând
O stâncă scânteiază
In soarele-apunând.

Pescar și luntre 'n urmă
Îe prins de-un dor nespus;
Și uită tot — cu ochii
Incrămeniți în sus.

Pe vârful-i stă fecioara
Cea mai de farmec plină,
Cu păr bogat de aur,
Cu haină de lumină.

Pescar ș iluntre 'n urmă
I-înghite-al apii pântec; —
Și asta a făcut-o
Lorela cu-al ei cântec

„Din Cartea Cântecelor” pg. 40/41.

ST. O. IOSIF 1894

LORE-LEY

Sunt trist, și nu-mi pot da sama
La ce-mi tot răsună 'n urechi
Un basm auzit dela mama
Un basm din zilele vechi.

Ea 'și pieptănă mândrele plete
Cu pepten de aur, cântând,
Și cântecul zinei șirete
Pe mare se 'mprăștie blând.

Se 'ntunecă, vântul adie
Lin apele Rinului curg.
Pe stâncă o rază târzie
Abia licărește 'n amurg.

Pescarul smintit se repede
Cu barca lui mică, și dus —
Nici valuri, nici stâncă nu vede
Că numai năluca de sus.

Și cea mai frumoasă femeie
Acolo apare... e-o zină
Brățara-i de aur scânteie
Din părul ei curge lumină.

Văsește, e tot mai aproape...
Dar unde e?... a dispărut!
Căci zina domnește pe ape
Și cântecul ei l'a pierdut.

„Vieața” 1894, I, 42.

ST. O. IOSIF 1909

LORELEY

Eu nu știu ce poate să fie
Că-mi sună mereu în urechi
Cu veșnica-i meancolie
Un basm din zilele vechi.

Ea 'și pieptenă părul și cântă
Un cântec de vrajă al ei.
Te farmecă și te 'nspăimântă
Cântarea frumoasei femei!

Se 'ntuneacă fără de veste,
Lin apele Rinului curg,
Și cresc ale munților creste
Măreț strălucind în amurg.

Pe stâncă un chip de femeie
S'arată din negură blând
Brățara-i de aur schinteie,
Ea 'și pieptenă părul, cântând.

„Tălmăciri”, pag. 168.

Pescarul nebun se repede
Cu luntrea lui mică și, dus,
Nici valuri, nici stâncă nu vede —
El caută numai în sus.

Văltoarea-l isbește de coasta
Stâncoasă. — și moare 'necat:
Loreley a făcut-o aceasta
Cu viersul ei fermecat.

TH. ȘERBANESCU 1902

Eu nu știu bine ce însemnează
Astă întristare? — sînt trist cumplit!
Știu o poveste din vechie timpuri
Ce 'mi vine 'n minte neconținut.

Aeru'i rece, noaptea sosește,
Rhinul în vale curge tăcut;
Câte o rază se mai zărește
Pe acel munte nemișcat, mut.

Cea mai frumoasă, jună fecioară
Ca o minune colo sus sta;
Găteala'i toată era de aur
Și-un păr de aur mai avea ea.

Pieptănând părul ei cel de aur
Juna fecioară cânta un cânt
Și-o melodie fermecătoare
Și 'ngrozitoare vine pe vânt.

Iar marinarul în a sa barcă
Simte-o durere nebună, grea;
El nu mai vede stânci, nici abisuri,
Colo pe munte vede pe ea.

Eu cred că 'n fine crudele valuri
Înghit și barcă și marinar;
Loreley numai făcu aceasta
Cu al ei cântec dulce și-amar l

Poesii pg. 247.

IL. CHENDI 1903

Nu 'nțeleg ce poate fi
De sunt atât de trist,
O poveste din străbuni
Din minte nu-mi mai iasă.

În aer e răcoare, amurgește,
Și Rinul curge liniștit.
Piscurile dealurilor strălucesc
În lumina apusului de soare

Cea mai frumoasă fecioară stă
Pe vârful stâncei, minunată,
Salba de aur îi fulgeră, —
Ea 'și peptănă părul de aur

Cu peptănul de aur,
Și 'și doinește cântecul
Cu fermecător
Și sălbatec glas.

Luntrașul în luntrea mea
E prins de durere nebună,
Și nu vede stâncă din cale,
Ci dornic în sus tot privește.

Eu cred că undele înghiți-vor
În urmă luntraș și luntre,
Și singură vinovată
E Loreley cu cântecul ei.

Preludii, Minerva, București 1903. pg. 178.

O. CARP 1905

LORELAI

Nu știu ce, nici nu știu cine
 Intr'atât m'a întristat.
 O poveste veche-mi vine
 Să mi-o spun neîncetat

În răcoare se 'nserează,
 Rinul curge liniștit,
 Muntele-și impurpurează
 Creștetul în asfințit

Sus, frumoasă fără seamăn
 Stă o zină strălucind,
 Și de sub podoabe-aprinse
 Cozi de aur se desprind

Și le piaptână în raze
 Liniștit și cântă lin ; —
 Cântecu-i induioșează
 Și de'nflorare-i plin...

Se cutremură luntrașul,
 Scapă vâslele din mâni ;
 Stânci, valtoare, — nu mai vede
 Decât fața mândrei zâni...

Cred că s'a 'necat și luntrea
 Și stăpânul ei bălaiu
 Și de vină-i numai glasul
 Prea frumoasei Lorelai.

„Rândunel” pag. 98/99.

TR. G. STOENESCU 1907

De ce sînt trist câte odată ?
 Ca să v'o spun, nu am cuvinte :
 Un basm frumos din cale-afară
 Neîncetat îmi vine 'n minte.

Se 'ntunecă... Și e răcoare,
 Iar Rinul curge liniștit,
 Și piscul muntelui lucește
 În sângeratul asfințit.

Cea mai frumoasă dintre zâne
 Stă colo 'n farmec sfânt, ceresc ;
 Bălaiul păr își împletește
 Și sculele îi strălucesc.

C'un pieptene de aur părul
 Prinzând, îngân'un viers duios
 Puternic, viu te 'nfioară,
 Și tot așa melodios.

Luntrașu 'n barca lui cea mică,
 Duios vrăjit de-un dor nespus.
 Nu mai zărește stânci grozave,
 Iar ochii-i cată dornici sus.

Valul în urmă o să 'nghită
 Și pe luntraș și barca lui,
 Căci Lorelei într'una cântă,
 Și tare-i vraja cântului.

Floarea Darurilor 1907, II, 484

VALENTIN BUDE 1910

LORELEY

Nu știu, ce va să zică,
 De sânt așa de măhnit ;
 Un basm din vremuri uitate
 Îmi da mereu de gândit.

Și cântă fecioara, și cântă
 Un cântec vechiu, de dor,
 Văzduhul vibrează de glasul-i
 Metalic, pătrunzător ;

În pacea 'nserării s'aude
Al Rinului murmur ușor
Și trandafirii luminate
Sânt crestele dealurilor.

O prea frumoasă fecioară
De pe-o stâncă privește 'n jos,
Un piepten de aur și-l trece
Prin păru-i lung, mătăsos.

Din Lirica Germană Modernă, pg. 40/41.

Sărmane plutaș, te cuprinse
Fiori fierbinți și reci,
Ți-s ochii la fată și nu vezi
Vâltoarea, prin care treci.

Sub valuri spumegătoare
Te-ajunse ceasul rău :
E fapta ta, frumoaso,
Ș'a cântecului tău

R. MIREA 1912

Eu nu știu ce oare să 'nsemne
C'atât sunt de-abătut ;
Un basmu din vremuri bătrâne
Nu pot de fel să'l mai uit.

Răcoare e și 'noptează,
Lin apele Rinului curg ;
Al muntelui vârî scântează
'N lumina din amurg.

Stă cea mai mândră fecioară
Sus colo, cu-adevăr ;
Scântee de aur comoara :
Își pieptănă blondul ei păr.

Un piepten de aur își duce
Prin părul mătăsos,
Și cântă un cântec dulce
Și trist și melodios.

Pe marinarul l'apucă
O jale-atât de grea ;
Nu-i pasă unde-o să-l ducă
Barca, el cată la ea...

Se 'neacă, la urmă, îmi pare
Și barca și marinar ;
A Lorelei-ei cântare
Este de vină doar.

E. DORIAN 1928

Atâta de trist sunt acumă,
Că nu știu ce-o fi însemnând.
Un basmu din vremile-apuse
Nu poate să-mi iasă din gând.

Se 'ntunecă, aeru-i rece,
Lin apele Rinului curg.
Departe, în zare se 'nalță
Un pisc scânteind în amurg

Acolo se-ascunde-o fecioară,
Minune visată de zei
Ea-și piaptănă părul de aur
Și-aruncă din perle scântei,

C'un pieptene de-aur în mână
Ea cântă un cântec de foc.
Fiori de plăceri și de groază
Se-adună în el la un loc.

Atunci pe luntrașul din barcă
Sălbatic doruri îl prind,
El stâncă de piatră n'o vede
Extatic spre culme privind.

Luntrașul și barca se 'neacă,
Și eu cred că pierdereă lor
De sus Lorelei le-a adus-o
Cu cântecul ei vrăjitor.

Intre cea dintâiu traducere, a lui *N. Schelitti*, dela 1888, și cea dela 1928 a lui *E. Dorian* sau a lui *O. Carp* dela 1930, acestea din urmă în a doua ediție, au frecut mai mult de patru decenii. Dintre numeroasele texte românești ale cântecului Loreley, numai două sunt și rămân adevărate creațiuni poetice, și anume acelea care nu s'au plasat în cadrul unei epoci: *St. O. Iosif* și *O. Carp*.

Cel dintâiu, *Grigore Alexandrescu*, a fost eliminat din capul locului, întrucât traducerea sa în proză, după cum am arătat, se referă la alt text decât cel al lui *Heine*.

N. Schelitti (1888), *Gr. N. Lazu* (1894), *G. D. Pencioiu* (1895) — demni precursori ai maiștrilor traducători — creatori Iosif-Carp, înconjurând greutățile de a traduce prin procedeul suprimărilor și adaosurilor de idei și figuri, unii înlocuind chiar forma versului original cu alta mai comodă. Lipsă de coeziune și unitate lingvistică, înadaptare la atmosfera poetică a originalului. Pătrunse de un lirism juvenil, ele sunt realizări cari îmbogățesc oricare literatură a timpului, dar nu intră în sfera literaturii reprezentative, care poate să supraviețuiască vârste de oameni și prefaceri de vremuri. Puterea cuvântului ucide pe unii și eternizează pe alții. Moartea sau banalizarea unor expresiuni aruncă în abisul uitării și cele mai iubite cântece ale unei epoci. Sub tirania demodării cad și spiritele cele mai apreciate. Lirica noastră erotică mai veche devine în mare parte inaccesibilă prin chiar cuvântul ei propriu: amor. Complet și iremediabil compromis va fi poetul care va încerca să dea un aer de seriozitate și distincție acestui cuvânt, și tragedia morții lui înseamnă tragedia demodării atâtor cântăreți. Subt acest aspect pot fi judecate realizările lui Schelitti, Lazu, Pencioiu.

Th. Șerbănescu (1902), *Tr. G. Stoenescu* (1907), *V. Bude* (1910) versificatori nepretențioși și fără alt drept decât acela de a fi importat pentru literatura noastră motive noi, care ar putea fi îmbrăcate de alții în haină poetică.

Il Chendi, după obiceiul din Franța, da numai o „traducere textuală”, fiindu-i necesară pentru analiza sa critică. De aceea, nu ține cont de forma versului, de ritm și rimă.

Complet neisbuteți, artificiali și lipsiți de cel mai elementar bun simț sunt încercările semnate de *R. Mirea* (1912) și *E. Dorian* (în ed. a II-a 1928). E de mirare că acesta din urmă a publicat și în ediția a doua o traducere atât de slabă cum este *Loreley*. — ...și cele șapte vaci hitioane au înghițit cele șapte vaci grase..., ar trebui să-și reamintească *E. Dorian* la o eventuală nouă ediție a „Cărții Cântecelor”. Desigur că eclecticismul exagerat poate să supere, dar tot atât de mult jenează lipsa totală de autocritică.

În mijlocul acestor numeroși candidați la mâna fecioarei Loreley se ivește timid (întâiu la 1894) *St. O. Iosif*, în aparență numai biruitor la 1904 *O. Carp*, ca apoi triumfător și cuceritor definitiv să rămână în înfățișarea sa matură dela 1909 — tot *St. O. Iosif*.

Demn rival al lui Iosif, unii cred încă și astăzi că *O. Carp* ar fi reputat chiar victoria asupra zinei Loreley. În această disputare a întâietății, fără folos s'ar chema mărturia originalului, de vreme ce poeții români, în unele versuri, l-au întrecut chiar pe Heine. Puși amândoi în fața originalului german, se constată absoluta sinceritate a lui *O. Carp*, în redarea fondului. Păstrând lungimea versului heinean, atât ca număr de silabe și caracter metric, *St. O. Iosif* învăluie poezia în atmosfera de melancolie, pe când *O. Carp* modificându-l pornește într'o vioiciune săltăreată, zglobie și înlătură melancolia grea a poetului.

În aceeași măsură cu ideile și figurile, contribuie la exprimarea stărilor sufletești forma versului. Uneori ea are chiar un rol precumpănitor și, pentru cine vede și aude, este hotărâtoare la consacrarea definitivă a unei creațiuni poetice. Poezia

unor precipitațiuni atmosferice desigur că, dată fiind variația fenomenelor, va prezenta o schemă tot atât de variată:

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____
- 8 _____

și traducând liniile versurilor după întâmplările din natură, vom avea în primele două versuri pregătirea furtunei, în al treilea un fulger, apoi un tunet, un trăsnet cu ecoul său prelungit și în urmă se așterne pe ploaie, și plouă, și plouă, și plouă, încât — lungimea versului abia de mai încape în lățimea paginei.

În schimb melancolia vagă e mai corect exprimată de O. Carp prin *tripla* negațiune și *dublul* pronume nedefinit

„Nu știu *ce*, *nici* nu știu *cine*...

decât la St. O. Iosif, care începe în spirit contrar limbii românești:

„Eu nu știu ce poate să fie...

Iar efectul îl redă O. Carp, neîntârziat și clar ca și Heine în versul al II-lea

„Intr'atât m'a întristat...”

pe când motivul întristării întârzie la St. O. Iosif și devine nebulos.

Între O. Carp și St. O. Iosif se remarcă o deosebire foarte caracteristică. Primul este mai sincer, al doilea — mai puternic în figuri poetice, mai fermecător, mijloace prin care St. O. Iosif câștigă prioritate asupra frumoasei Loreley. Amândoi se folosesc de cuvinte simple și redau ideile fără întortocheri, curgător și limpede.

Nu se știe din care cauză O. Carp a modificat strofa a 4-a în ed. din 1930, după 24 ani, deoarece mobilitatea lingvistică din ed. veche este mai pronunțată :

1 9 0 6

Și le piaptână în raze
 Liniștit și cântă lin ;
 Cântecu-i înduioșează
 Și de 'nfiorare-i plin.

1 9 3 0

Și le piaptână în raze
 Liniștit și cântă lin ;
 Cântecu-i înfiorează
 Și de 'nduioșare-i plin.

La înpotmolitul și durul vers „Cântecu-i înfiorează” se adaogă și creația hibridă „înfiorează”. Inversarea termenilor ar fi explicabilă numai dacă O. Carp ar fi fost îndemnat de intențiunea unei cât mai strânse apropieri de original. Nu era însă necesar, deoarece cu deosebire în această poezie traducătorul român este un nou-creator, prîn faptul că menținând atmosfera, o înconjoară într'un bogat farmec poetic.

Sie kämmt es mit goldenem Kamme
 Und singt ein Lied dabei
 Das hat eine wundersame
 Gewaltige Melodei

Chiar după textul original, O. Carp trebuia să păstreze forma dela 1906, întrucât întâiu este atributul „wundersam” și apoi „gewaltig”. Mai fericit e St. O. Iosif când pentru „wundersam” găsește termenul adecvat „farmec”.

După atente și repetate cetiri ale textelor lui *Heine* și *St. O. Iosif* cunoscând bine spiritul ambelor limbi, descoperi cu satisfacție superioritatea poetică a traducerii românești față de originalul german. Poezia lui Iosif e mai plină, mai avântată și are dela vers la vers, un nex cauzal mai pronunțat. Preocupat prea mult de fidelitatea textului, în strofa întâia numai St. O. Iosif forțează spiritul limbii și distruge amețeala voită, dibui-toare, de melancolică somnolență.

Au trecut peste o sută de ani, de când au sunat întâia oară acordurile melodice ale lui *Heine*, cari imortalizau fermecătoarea zină de pe Rin, iar de atunci și până astăzi s'a adunat o bogată colecție literară și muzicală în jurul acestui subiect. Valurile fluviului au dus faima poetului german, iar noua invenție a radiofoniei reia răspândirea cuvintelor atât de simple

și atât de poetice ale lui Heine pe calea undelor aeriene, ridicate la armonii divine prin compozițiile muzicale ale semenilor săi clasici.

Influența poeziei Loreley a fost destul de puternică în Germania, poate și aiurea. În deosebi dispoziția sufletească melancolică avu un puternic ecou în cântecele contemporanilor lui Heine. Vom aminti aci numai pe Emanuel Geibel (1815—1884), poet liric și el, mai tânăr cu 18 ani decât autorul celebrei Loreley. În multe din cântecele lui Geibel se întâlnesc evidente reminiscențe din Heine. Astfel în „Călătoria pe Rin”, pe Rinul albastru marin care curge liniștit printre dealuri și câmpii în amurgul auriu al serii:

„Nun geht's auf dem dampfbeschwingten Schiffe
Zutal von Fels der Loreley:
Besonnte Weiler, schwarze Riffe
Zerfallne Warten fliehn vorbei...”¹

Sate și cătune însolzite de soare, biserici sclipind argintiu, cetăți, castele și stânci înegrite de mușchiul vremii — toate sunt peisagii dintr'o lume cunoscută, dintr'o atmosferă pe care am resimțit-o întâiu la Heine. Câteodată influența lui Heine asupra lui Emanuel Geibel este atât de pronunțată, încât ea se observă nu numai în fond, ci și în formă:

Wie kühl der Felsen dunkelt
Hernieder in den Rhein!
Kein Strahl der Sonne funkelt
Im grünen Wasserschein

Es kommt in Windesweben
Ein Gruss der Märchenzeit —
Wie fern von hier das Leben!
Die Welt wie weit von hier, wie weit!²

¹ Emanuel Geibels *Gesammelte Werke* în 8 Bd. Stuttgart 1893. Dritter Band „Rheinfahrt” II, S. 161.

² Op. cit. Zweiter Band, S. 9: „Unter der Loreley”.

S'ar putea spune că poezia lui Geibel este o elegie la Loreley a lui Heine. Atmosfera e aceeaș, ba în strofa întâia a lui Geibel, surprindem aceeaș rimă *dunkelt* și *funkelt*, *Rhein* și *Schein* ca la Heine în strofa a doua :

Die Luft ist kühl und es *dunkelt*
Und ruhig fließt der *Rhein*
Der Gipfel des Berges *funkelt*
Im Abendsonnenschein.

Dar Geibel, spre deosebire de Heine, nu trăește în trecut și nici nu-l evocă. El plânge doar, fiindcă nu mai este, fiindcă a trecut. Și atunci, în întristarea sa crează o altă Loreley modernă, din lumea visurilor sale:

SANKT GOAR

Plutiam pe Rin în sus
Pe lângă Sankt Goar ;
Cu braț vânjos vâslia
Bătrânul lopătar.

Din mână-i picurau
In valuri trandafiri,
Trecând, ne saluta
Din ochii-i de safir.

La valurile verzi,
La stânci priviam tăcut
Și gândul îmi zbura
Spre tainicul trecut.

Dar, iată, lămurit
Aud cântarea lor :
E propriul meu „Lied”,
In lume călător.

De pe-o corabie,
Purtat pe-aripi de vânt
Pătrunse pân' la noi
Un lin și dulce cânt.

L'am scris în zi de Mai,
La un păhar de vin
Pe când eram și eu
Student la Bonn, la Rin,

Erau studenți voioși
Cu frunze 'ncununați ;
Și cântecu-i unia
Și dragostea de frați.

Ciudat îmi pare-acum
De alte guri cântat,
Ecou aproape stâns
Din timpu 'ndepărtat.

Cu toți beau vin vechiu
De care 'ntinerești ;
Lângă catarg stetea
O fată ca 'n povești.

Privit-am îndelung.
Cum luneca ușor
Corabia pe râu
Pe Rinu 'ncântător

Și când n'o mai zării,
Simțeam c'a dus cu ea
Puținul meu noroc
Și tinerețea mea..

Frumoasa traducere românească se datorește lui *Valentin Bude*, despre care s'a vorbit mai pe larg în primul volum al acestei monografii (pg. 114/16). Poate că afinitatea lirică între Geibel și Heine a fost un motiv mai mult, pentru care Geibel este un nume destul de cunoscut în literatura noastră de traduceri. Din el au tradus între alții *G. Coșbuc* (Popasul ȝiganilor, *Familia* 1904), *T. V. Stefanelli* (Unde-aș merge, Nu 'ntreba X, 286, Am știut IX 155, Copila Voevodului IX 287, Convorbiri Literare și Aurora Română), *Miron Pompiliu* (Viața ȝiganilor, *Conv. Lit.* XIV), *Gr. N. Lazu* și alții.

În literatura română o influență directă a cântecului heinean Loreley, nu s'a putut stabili.

București, 17 Iunie 1931.

I. E. TOROUȚIU

De vorbă cu maica Frăsina

(fragment)

- ... Iiira ! Auzi ? Parcă toacă !
- Toacă, maică !
- Și eu nu mi-am sfârșit încă rugăciunile.
- Ei și ?
- Cum, ei și ? Doar mâne-i sărbătoare. Ii sfântu Pantelimon.
- Ii mare sfânt ?
- Nu-i mare, da-i primejdios.
- Așa ? ! ?
- Așa ! Să crezi ce-ți spun.

Luându-și o mutră de porunceală, maica începu vorbă nouă, cu priviri spăriețe : — Iaca, înspre-o zi de Pantelimon, tocmai ca cea de mâni, pe când trăia maica, Dumnezeu s'o ierte c'o pomenesc, ne trezim noi cu un coșcogeamite broscioiu în casă. Era, bată-l focu, verde pe spate ; galben pe pânțece și cu niște mărgеле negre pe gât și pe lăbi.

- Ei, lasă-mă ! ... Chiar mărgеле ! ...
 - Să moriu dacă nu-i adevărat. Mărgеле ca toate mărgелеle.
- Ba încă, parcă erau boabe de mătănii, așa de mari.
- A fi fost călugăr, maică, dac'avea și metănii.
 - Ei, nu râde, că nu-i de răs. Ai să vezi îndată. Credeam la'nceput că-i un floc de lână, mânat de vânt, peste prag. Chiar m'am plecat să-l strâng și când colo ... el o sărit cât mi ți-i lighioaia.
 - Ai văzut, boaita ?

— Eu dau să-l alung, el tot „câr-câr“ la mine. Așa cârâia de tare că m'am săit de dânsul. Nici n'auzisem pân'atunci broscioiu să facă așa ! Maica mea, mai *hieroasă*, îmi spune râzând : „Face a ploaie, Frăsino ! Dă-l afară !“. Ca să nu-l ating cu mâna, iau cleștele, îl strâng voinic de după cap și-l dau afară. N'o trecut mult și auzim „lipi !“ la ușă ! Când ne uităm noi, broscioiul se tăbărcise peste prag și'ntrase iar în odaie. Ciudoasă, îl dau din nou afară, da-l strâng de ceafă mai cu nădejde, ca să nu mai aibă gust de venit. El, ți-ai găsit ! Nu bine ne-am așezat noi la treabă și numai ce ne trezim iar cu dânsul în mijlocul casei. Nici n'am știut pe unde-o'ntrat. Când am văzut că nu se dă dus de lângă noi, așa ne-o cuprins o spaimă c'am înghetat amândouă, uitându-ne una la alta. Spurcatu sta ciun-

chit pe picioarele de dinapoi, înălțat pe cele de dinainte și parcă gata, gata, să ne sară'n cap. Ș'avea niște ochi bulbucați și lucioși, de te vâra'n toate groazele. De frică i-am dat pace să steie acolo jos, în cuhne iar noi ne-am dus și ne-am culcat sus într'o odaie.

A doua zi l-am găsit tolănit sub vatră. Dau cu mătura să-l mătur, el iar începe a cârâi la mine. Dacăm văzut așa, n'am mai stat mult la gânduri ș'am alergat iute la duhovnic să ne spuie ce-i de făcut.

— A fi vre-o broască năcăjită, maică !

— Așa am zis și noi la'nceput, părinte duhovnic, dar pe urmă am văzut că broasca asta nu-i ca toate broaștele.

— Da ce are, broasca ?

— Asta-i necurată, părinte. Hârâie la om ca și-un câne.

— A fi hârâind că n'o hârâit de mult. Ia nu vă mai prostiți așa, că nu vi se șede. Sânteti maici bătrâne și nebune. Hai, fugiți acasă și lăsați ființa ceea în pace !

Cu duhovnicu o mântuisem, dar cu fricușoara din mine încă nu. Mergând pe drum tot cu gându la holbătura de-acasă, mă isbesc, piept în piept cu prescornița dela Schimbare : — Da ce Frăsino, ai orbu găinilor, de dai peste oameni ? Ce mergi așa ispășită ? Ce-i cu tine ?

— Ce să fie, maică Migdonie. Ia un năcaz mare o dat peste noi și nu știm cum să scăpăm de el.

Și-i povestesc cu de-a mărunțul toată istoria cu broscoiu.

— Iirra și de asta sânteti așa de spăriete ? Spurcați-l, maicelor, spurcați-l, ardă-i focu, că se duce cum o venit.

— Oare, maică Migdonie ? — am întrebat eu cu îndoială.

— Nici capu să nu te doară. Fugi acasă și fă așa cum îți spun eu, nu mai întreba nici un duhovnic, nica.

— Am alergat acasă într'un buc. Maica mea sta cu'n băț și păzia broscoiul în mijlocul ogrăzii. Cum m'o văzut, s'o luminat la față.

— Ei, ce ți-o spus duhovnicu ?

— Ce să-mi spuie ? Mi-o spus că sântem proaste și nebune !

— Aracandemine !... Ptiu, bată-l întunerecu !

— Dar m'am întâlnit și cu prescornița din deal și ea ne-o sfătuit să-l spurcăm.

— Bine-o zis, saraca Migdonie ! Și eu doară mă gândiam la asta. Să-l spurcăm !

— Să-l spurcăm !

— Spurcă-l tu — zice maica.

— Ba spurcă-l sfinția-ta — zic eu — că doar casa-i a sfințici-tale.

— Ba-i ș'a ta, fată-hăi, nu numai a mea ! .

Ca să nu ne sfădim, ce să-ți spun, l-am spurcat amândouă.

— Bătă-vă hazu, maică ! Și cum, pocnitu, l-ați spurcat ?

— Cum ? Ia c'oleacă de *ud* și pace.

— Vai, da poznașe mai sânteți ! Și el, saracu ce-o făcut ?

— Ce să facă ? S'o corogit oleacă de spate, ș'o scuturat șălele, o'nchis de două, trei ori din ochi, ș'atâta ! Crezi însă că s'o dus ? Doamne păzește ! Toată ziua umbra între călcăile mele. Mă păzia maica de dânsu, ca de-un câne rău. Făceam eu un pas, făcea și el unu. Stam eu, sta și el. Iar când imi pierdea urma, mergea creș, creș pe cărare, mai mare dragu ; și se scărpină după cap întocmai ca omu. Când însă dam să întru'n casă, numaidecât vroia să între și el. Dacă-l opriam cumva, săria'n sus câtu-i cleampa. Dacăm văzut că nu-i chip de-a scăpării cu dânsu, am chemat preotu să facă a=ghiazmă. Preotu cîfia'n chilie și el s'a închiorcoșat afară, pe cărare și parcă era gata să'mpungă pe cineva, așa strâmbase capu pe-o parte. Iar când l-o stropit cu fiștocu, a prins a se scutura, hătând din picioare, întocmai ca un om care scutură de ploaie ori de rouă. Când de ducă, nici vorbă.

Intrasem la gânduri rău. Nu dormiam nici eu, nici maica. În schimb cetiam rugăciuni peste rugăciuni și băteam metanii. El, pace, nici nu se clintia din ogradă. La câteva zile după ce-am făcut apă, vine soră=mea Catinca, din Valea-Sacă, și-i povestim noi ce pățim cu dihania ceea mărgelată. Ea, ca toată lumea, a'nceput să râdă și să spuie : — Nu vă mai faceți sânge rău, maicilor, pentr'un broș=coiu răios. Lăsați că vă scap eu de dânsul. Il iau în ceva și-l scot afară din mănăstire ! —

Și parc'o văd cum l-o luat pe colțul sapei, cum l-o mototolit într'o cârpă și l-o dus cine știe unde, tocmai dincolo de movilă. Câteva zile, adevărat, nu l-am mai văzut. Ne credeam izbăvite de dânsul și nu știam cum să mulțămim lui D=zeu de bucurie. Într'o sară însă, numai ce=aud pe cărare : „leap=leap !“. Venia lipăind, parc'avea *scarp*i'n picioare, bata-l pocnitu ! Și tot „guru=guru=guru, guru=guru=guru“ pe lângă maică. Biata maică s'o făcut galbenă cum îi siminocu ; mai nu putea grăi.

Dacă'm văzut așa, am plătit unui om cunoscut din Toplița, care ne vânduse niște făină, să-l ieie și să-l ducă undeva, mai de=

parte și să-l lase acolo rătăcit, doar n'o mai nimeri'napoi. Și omu, saracu, l-o dus în traistă până sub Boiștea și l-o svârilit într'o gărlă.

După aceea, a trecut o bună bucăfică de vreme și dihania nu s'o mai arătat. Credeam chiar că ne-o mântuit Dumnezeu și Măicuța Domnului de=asemenea spurcăciune. Într'o noapte, însă, ce să-ți spun, venim noi cu maica de la privighere și punem masa; mâncăm liniștite, facem rugăciunea și ne pregătim de culcare. Maica, veselă, încă-mi zice:

— Frăsino, bine-mi pare c'am scăpat de faptu cela.

— Ia las, maică, nu mai pomeni și sfinția=ta, tocmai acu noaptea de dânsul — zic eu.

— Da ce, ție tot ți-i frică? — mă ispiți bătrâna.

— Nu, da la ce să-l mai pomenim?

Adevărat însă era că eu mă temeam strașnic, dar nu voiam să-i spun, ca să nu se teamă și dânsa. Înainte de=a stânge lumina, mă duc în beciu să iau apă pe noapte. Când trec prin fața beciului, broscoiu naibii, cât mi ți-i brahanița, sta răscăcărât în strachina gănilor, umplându-i gavanul.

— Vai, maică, uite-l! — strig eu cât ce pot.

— Cine, Frăsino?

— Broscoiu, maică, broscoiu!

— Nu se poate, nu cred — răspunse dânsa tremurând.

— Ba zău, uite-l!

Și i l-am adus plocon cu tot cu strachină.

— Oare ce păcat să fie aista pe capu nostru, fată hăi?

— Nu știu, maică, nu știu, da mie-mi vine să'nebunesc.

Luându-ne noi iar de=a groazele, am chemat duhovnicu și de data asta o venit, fără să ne mai facă proaste ori nebune.

— Ei, unde vi-i broscoiu, să-l văd și eu?

— Pe=aici trebuie să fie, cinstite părinte! Iaca vi-l aducem.

Căutăm noi pe=afară, căutăm în casă, scociorim pe supaturi — el nicăieri; parcă'ntrase'n pământ. Ni era mai mare rușinea, dar și ciuda; că duhovnicu pierduse răbdarea așteptând. Mai-mai îi venia să spue că sântem niște năzarnice și să se ducă. Crăpam=crăpam de năcaz și eu și maica. Odată, ce-mi vine mie prin gând, mă răpăd să iau mătura, să mătur supt dulap. El, după mătură, bată-l secretu. Sta ca un nevinovat, pughibala, ș'asculta ce grăim noi.

Când s'o apropiet duhovnicu de dânsul, el o plecat țasta'n jos

spre supunere, da ochii i-o holbat în sus, cât ni ti-i cireșele. Și erau fioroși tare și nsângerați, ca la un câne turbat.

— Aista-i harțagașu? — întreabă duhovnicu mirat.

— Aista-i, cinstitute părinte!

— Și ce vreți să-i fac eu?

— D'apoi dă, noi zicem să faci o aghiasmă chiar deasupra lui, nu cum o făcut dăunăzi părintele Platon: Sfinția=sa în casă și năcazu afară.

— Apoi eu, maicilor, aghiasmă pe broscioiu nu fac. Noi nu trebuie să luăm în deșert cele sfinte. Așa însă, pentru potolirea și depărtarea duhurilor necurate, pot să citesc ceva.

— Fă o moliftă de deslegare atunci, părinte duhovnic, fă ceva, doar s'o îndura Cel=de=Sus cu noi și ne=a izbăvi de dânsu. Că, de când îi el stăpân aici, nu se mai alege nimic din treburile noastre.

— Oiu face eu ce m'oiu pricepe, așa nu vă las. Decât am să vă spun un lucru: dacă după toate rugăciunile mele, broasca asta, până'n trei zile, nu se duce dela voi, să știți că-i trimeasă. Nu vine ea din capul ei. Și, dacă-i sorocită să vie aici, voi să n'o mai năcăjiți, să-i dați pace, că ea nu-i vinovată sărmana!

După asta, duhovnicu o cetit ce=o crezut el de cuviință și s'o dus.

Noi, în chimb, am rămas și mai spărieți. Ne întrebam într'una, de cine să fie trimeasă și pentru ce? Ca să ne mai liniștim puțin, cum o venit sara, ne=am pus amândouă, cu maica, la cetit paraclise și la trântit metanii peste metanii.

În noaptea aceea chiar, nu=s'cum s'a făcut, că eu am visat broscioiu vorbind. Sta parcă pe=un capăt de masă și tot gurăia mereu, ca de obicei. La urmă mi=a spus rășchirat: „Degeaba, maicilor, vă năcăjiți pe mine. Eu am să stau aici pân'ce=oiu face o *bravură* și după asta îmi caut de treabă, mă duc!”.

S'asa o și fost. La o săptămână am văzut bravura, c'o murit maica, iar broscioiu o pierit din ogradă, nu l-am mai văzut.

Iaca de ce ț-am spus eu că mă tem de sfântu Pantelimon!... —

Tiberiu Crudu

Fondul „Andrei Gălavina”. — Fondul cultural istro=român (menit p. o revistă în limba cirebiră) a mai sporit cu 40 lei, dar din par=tea d-lui profesor Dionisie cav. de Soroccan, Rădăuți (Bucovina).— Vivant sequentes!

† Părintele Dimitrie Țopa

(19 Martie 1865—27 Aprilie 1931)

Moldovenia din Nordul Bucovinei — atâta câtă o mai fi fiind... din grația politicianismului român, și din grația faimosului Starciuc, călău al românismului din „Ucraina bucovineană”, și saltimbanc politic, căruia nici guvernul Iorga nu-i poate (?) veni de hac — să-și cernască sufletul și să-și aprinză conștiința! Părintele Țopa, răzeș din ceata acelor mari Samariteni cari știau să-și caute frații răniți de moarte (Dionisie Bejan, Iancu Cuparencu, frații Alexandru și Vasile Vitencu...) a încetat să-și apere răzeșia! Ziua de 27 Aprilie 1931 a duce o nouă știrbitură în frontul nostru de miază-noapte.

Preotul D. ȚOPA

Cobora din vechea familie a Țopenilor, care-și avea baștina în județul Tutova și care i-a dat Moldovei un întreg șir de oameni. Unul dintr'înșii fu părcălab de Roman, și'n urmă, Vornic Țării-de-jos. Pela 1650 un Țopa se așează la Nepolocăuți, însușându-se acolo cu fata boierului Drăgan Tăutu. Țopenii descind astfel în Bucovina.

Dimitrie, al nostru, se naște la 7/19 Martie 1865 din părinți mazili moldoveni... cari își uitaseră graiul părintesc!... Când la 1872, micul Dimitrie își face primul an de școală primară în satul Rarancea, la unchiul său preotul Petrașcu, atunci, ce chin și ce rușine pe capul lui că nu înțelege boabă din limba (moldovenească!) a copiilor Rărănceni! (Astăzi, în anul de directorat școlar al unui Starciuc, un Dimitrie Țopa venit dela Nepolocăuți la Rarancea n'ar mai fi strămtorat, fiindcă în Rarancea României-Mari toată lumea cuvintează limba lui Ivan Maseppa!). După această întâia etapă de „romanizare”, la .. Rarancea (!!!), copilul Dimitrie are norocul să fie oploșit pe lângă un alt unchiu al său, Ilie Țopa, slujbaş la judecătoria Sucevii și cumnat cu marele proprietar Iancu Volcinschi, președintele partidului național-românesc. Școlile Sucevii îl salvează așadar definitiv pe nepolocăitul pui de răzeș înstrăinat.

Când soarta îl aduce preot în Rarancea primei sale treziri românești, atunci (până la 1898), ce luptă dâră răscolește părintele D. Țopa împotriva propagandei „Unite“, hrănită pe furiș de perfidul guvern austriac! Măreața biserică ortodoxă din Rarancea zilelor noastre, în bună parte, rodul luptei și muncii preotului D. Țopa. Și poate că pentru a i se reduce „orizontul de activitate“, preotul Rărăncean e momit la Cernăuți, unde, 25 de ani rămâne profesor de religie la Școala reală. Numai în anii din urmă ajunge inspector misionar al Diecezei bucovinene.

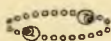
Dar profesorul de religie nu uită să profeseze și cealaltă religie a vieții sale. La 1900 e membru în „Societatea mazililor și răzeșilor“ lui Dionisie Bejan, — societate care, cine nu știe, a făcut mai multă treabă românească dincolo de Prut decât tot tărăboiul României slobode (prea slobode!) de după război! Printre cei dintâi războitori se află, cu graiul și cu scrisul, Părintele Țopa.

Vremurile nouă i-au impus indeletniciri noi. S'a pomenit chiar în primul Parlament al României-Mari. Dar cât de scârbit s'a lepădat de „politică“ îndată ce și-a dat seama că politica „românească“ dărmă toată opera „Societății mazililor și răzeșilor“! Desigur, majoritatea ucraineană de peste Prut dădea mai multe voturi electorale decât... cei din urmă mazili și răzeși ai lui Ștefan cel Mare!... Partidele politice „românești“, toate și pe'ntrecute, își precupețiau izbânzile electorale... Zădarnică fu deci și truda unui Dimitrie Țopa! Doi ani de zile se shuciumase întru readucerea rățăciților rutenizați la matca românească, redactând în rutenește unul din... cele mai românești ziare bucovinene: „Holos Bucovine“!...

Lehametit de „politică“ noastră, răzeșul Țopa își închide bătrânețele în munca celor mai pline de jertfă cercetări și rodul acestei strădanii fu cartea *Românismul în regiunea dintre Prut și Nistru* (București 1928), una dintre cele mai temeinic documentate lucrări despre starea etnică a Bucovinei de Nord. Păr. D. Țopa dăduse material documentar și pentru Congresul Păcii. Iar când la 1919 o parte din Bucovina era să fie cedată Poloniei, atunci tot el a condus energica reacțiune românească din acea regiune.

Când deci străjeri ca Dimitrie Țopa se rump pentru totdeauna din rândurile noastre, atunci voi, Mazili și Răzeși, aprindeți-vă conștiința vâlvătaie pentru a vedea cine sunteți, sau — pentru a vă prefăce conștiința în cenușă și a o spulbera în toate vânturile „politicii românești“!...

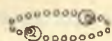
Al. Zimbru

FOLCLOR

CIMILITURI

1. Nu mi-i teamă de dulăi
Da mi-i teamă de gobăi! (*Râma*)
[Dela moșul *Ion Bujor Ochinciuc* din
Pătrăuți pe Suceava]
*
2. Trece părăul și tot pe loc stă (*Puntea*)
[Pătrăuți pe Suceava, 1898]
*
3. Ani un bou că întră întreg în grajdii și
numai coarnele-i rămân afară (*Șfredelul*)
[Dela moșul *Roman Uriciuc* din
Pătrăuți pe Suceava, 1900]
*
4. Pe-o ușă-am intrat
Și-am ieșit pe trei deodată! (*Imbrăca-
tul cămeșii*)
[Din Ceahor, jud. Cernăuți; dela mama
mea *Elena* născ. *Popescu*; 1906]
*
5. Cine se naște popă? (*Capra*)
[Mitocul-Dragomirnei 22 Sept. 1908]
*
6. Decum s'o născut
Popă s'o făcut —
Și cântă (*Capra*)
[Din Mănăstirea-Iumorului; 5 Oct. 1913]
*
7. Se desgheață când toate'ngheață (*Nasul*)
[Din Voroneț]
*
8. Indoitură
Cu pocnitură (*Vreascul rupt*)
[Dela *Ioana Ilieș* din Sadova; 18
Nov. 1913]
Auzite de L. M.

Recenzii

Ilie Dugan, *Istoricul societății academice „Junimea” din Cernăuți; Partea I-a: „Arboroasa”* București 1930, Tip. „Bucovina” (I. E. Torouțiu).

Titlul broșurei acesteia, apărută de curând, formulează o revendicare istorică, afirmarea legitimă a unei continuități de care cea mai veche din societățile studențești ale Românilor bucovineni se simte mândră. Autorul se arată vrednic frate al aceluia pe care, fără urmă de exagerare, îl putem numi „junimeanul” cel mai fervent, mai devotat și mai activ: dl prof. Arcadie Dugan. Dar broșura, departe de a interesa numai pe „junimeni”, e o prețioasă contribuție pentru cunoașterea unei pagini — de altcunum celebră — din istoria Bucovinei robite.

Scrisă cu căldură, dar și riguros documentată dintr'un bogat material de izvoare, această monografie, închinată „detrunchiaților de comuna maica Moldova”, expune întâi pe scurt istoria răpirii Bucovinei, pentru a trece la centenarul ei dela 1875 și la înființarea Universității din Cernăuți. Ni se povestește apoi închegarea societății „Arboroasa”, datorită inițiativei lui Tudor Ștefanelli, prietenul lui Eminescu dela „România Jună” și inițiator, împreună cu el și cu Slavici, al marelui serbări dela Putna (1871). Românismul intransigent al acestui ager animator îl ilustrează lămurirea ce o dă însuși: „Principiul ce m'a călăuzit la alcătuirea statutelor și la formarea societății a fost ca finerii studenți să fie feriți a aluneca pe calea altor societăți străine cari transplantau în Bucovina obiceiurile societăților germane din Viena, Göttingen, Jena etc. . .”. Se evocă apoi, după ziare și reviste, frumoasa activitate literară, muzicală și socială a societății, al cărui „suflet” era Ciprian Porumbescu. Se arată

simpatiile unanime de care era înconjurată, sprijinul moral și material de care se bucura. Cine ar putea să rămână rece cefind d. ex. cum președintele secției penale dela tribunalul din Cernăuți, Dr. Dim. Bendella, când se încheia o sesiune a Curții cu jurați și aceștia își incasau diurnele, apela la generozitatea juraților români ca să contribuie cu ceva pentru ajutorarea tinerilor universitari din „Arboroasa”. „Și jurații contribuiau cu cea mai mare bucurie, știind ei foarte bine că prin ajutorarea tinerilor se întărește neamul...”

Dar prea curând „Arboroasa” era să ajungă în fața aceluiași președinte de tribunal și a juraților — acum numai străini — ca acuzată. Pentru a lămurii atmosfera din carc a putut să iasă „crima” Arborosenilor, autorul insistă mai întâi asupra entuziasmului ce-l produsese în Bucovina războiul pentru independență, când tineri români „străbat pe furii cordonul” plecând să se înroleze sub steagul tricolor și când la Cernăuți baronesa Hormuzachi, iar la Succava, Elena de Popovici, se găsesc în fruntea unui comitet care colecta bani și scamă pentru răniții oștirii române.

Urmează partea principală a broșurii, procesul „Arboroasei”, cu antecedentele sale, cu arestarea celor cinci membri ai comitetului (Zaharie Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescu, Eugen Sireteanu și Ciprian Porumbescu), amintirile regretatului pâr. Mih. Dracinschi, pe atunci spiritual al seminarului, însfârșit desfășurarea procesului, în rezumate cât se poate de precise.

Partea istorică se încheie cu înființarea „Junimii”, de către foștii conducători ai „Arboroasei”, avându-l acum în frunte pe Dimitrie Onciul.

Ni se dau apoi prețioase anexe: textul imnului festiv al „Arboroasei” („În țara mândr’ a fagilor”); adresa de mulțumită a Societății către Ministerul de Culte român pentru ajutorul de 250 lei; un articol despre „Arboroasa”, reprodus din Calendarul societății pentru cultură (1877); o „recunoștință publică” a celor „cinci”, adresată doamnelor române, care au ținut să-i încurajeze și să-i ajutore în cele 11 săptămâni de închisoare preventivă; două scrisori ale lui Porumbescu către Zaharie Voronca; o odă „Lui Mihail Dracinschi” — singurul dintre „prepoziții” tinerilor seminariști „trădători”, care nu s’a temut să-i cerceteze în închisoare — de Constantin Morariu.

La sfârșit ni se mai dă lista membrilor activi ai „Arboroasei”, 62 la număr, din care astăzi mai sunt în viață 11: Dr. I. Calinciuc (Marienbad), Ioan Iliuț (Cajvana), Vasile Isopescu (Volcineț), Ilariu Sireteanu (Satu-Marc), Grigore Volcinschi (Putna), Epam. Voronca (Suceava), Teodor Bujor (Cernăuți), George Grosariu (Vicovul de Sus), Mih. Nichitovici (Davideni), Ioan Sârbu (Cuciurul-Mare), Ortisic Popescul (Sucevița).

Dacă am spus că broșura a ieșit din atelierele d-lui I. E. Torouțiu, ar fi un fel de pleonasm să adăugăm că execuția tehnică e distinsă.

Ea se mai recomandă și prin cele 15 clișee; Grigore Ghica-Vodă, T. Ștefanelli, Gherasim Buliga (primul președinte al „Arboroasei”), un grup de „teologi” români din Cernăuți, facsimilul telegramei incriminate dela 12 Octombrie 1877, M. Dracinschi, C. Porumbescu, C. Morariu, Z. Voronca, E. Sireteanu, O. Popescu, mormântul lui Ciprian Porumbescu (două fotografii, datorite zelului și pietății d-lui avocat Christea Saco), monumentul dela mormântul lui Zah. Voronca din Cernăuți și, în sfârșit, în anexă, cunoscuta fotografie a grupului celor „cinci”.

Broșura, pe care d-l Torouțiu a tipărit-o pe speșele sale, ca o nouă jertfă,

după atâtea altele, adusă „Junimci“, se vinde pentru fondul de clădire a unui etaj la căminul studențesc al „Junimii“.

★

V. M.

Minerva, *Enciclopedie Română*, Cluj 1929. — După ce noua Enciclopedie pe care ne-o dă (iarăși) Ardealul, e așa de valahă, încât nu poate fi pe placul maghiaromaniei d-lui Arthur Balogh dela „Glasul minorităților“ (1930, 260—264), regretăm cu atât mai sincer că această (prea ??) românească Enciclopedie suferă de toate suficiențele, și nu poate înlocui *Enciclopedia* merituosului Dr. C. Diaconovici. E într'însa atâtea balast efemerid! Nici Mihai Popovici (cu portret cu tot!), „politician român ardelean... În guvernul Maniu... ministru de finanțe“, nu lipsește! Ori, ca să-i dăm toată dreptatea amintitului A. Balogh: „aflăm (în *Enciclopedia* 1929!) o sumedenie de lucruri deadreptul inutile. Cunoașterea numelui celor 63 preșidenți ai camerelor advocatiale, într'adevăr nu aparține la cultura generală, tot asemenea nici numele membrilor Academiei Române, și al profesorilor Conservatorului de muzică din Cluj. La fel și Curtea de casație. O enciclopedie doar nu poate fi un conspect de adrese funcționărești“. Dar dacă această „Minervă“ Clujeană ne debitează așa umplutură, ... în schimb ... ea elimină informații neapărat necesare. Zicem *elimină*, fiindcă iată d. p. ce fel de articole din *Enciclopedia* lui Diaconovici (I 1898, II 1900 și III 1904) lipsesc în *Enciclopedia* 1929: „**Bucovina**“ ziarul=revistă de-o fundamentală importanță în viața Românilor, nu bucovineni, ci de pretutindeni; **Mihail Cuciureanu**, „poetul“ cu care Alecsandri, Alecu Rusu și „un judecător“ fac la 1843 *O primblare la munți* cum i-a zis Alecsandri; **Dr. Corneliu Diaconovici**, editorul excelentei rev. „*Romänische Revue*“ (care apare 10 ani de zile) și inițiatorul *Enciclopediei* din 1898—1904, în sfârșit, Diaconovici, care, evident, e un factor cultural mai răsărit decât... Alexandru C. Pteancu, inițiatorul *Enciclopediei* din 1929 (care acesta, firește nu lipsește în *Enciclopedia* din 1929, fiindcă... cine 'mparte, parte=și face!); **Wilhelm Humpel** compozitorul (d. p. al arhi-popularului *Cucuruz cu frunza 'n sus*); **Iraclie Porumbescu** vajnicul prozator bucovinean, care prin ale sale *Amintiri despre Vasile Alecsandri* e de mult intrat în istoriografia noastră literară (N. Iorga, N. Zaharia); etc. etc. etc. etc. etc. etc. etc.: toate celelalte importante articole din serioasa Enciclopedie a lui Diaconovici pe cari Alex. Pteancu et Compagnie le-au eliminat de dragul celor „63 preșidenți ai camerelor advocatiale“ și de dragul unui Mihai Popovici, Iuliu

Maniu, Alex. Vaida-Voevod etc. etc. etc., aceștia cu portrete cu tot (portrete de dimensiuni mai mari decât cele ale micilor Eminescu, Creangă, Grigorescu, Vlahuță...)... Și dacă pe un Cuciureanu, pe un Diaconovici, pe un Humpel nu l-oiu afla într'o Enciclopedie română, atunci unde să-l află? În discursurile lui Mihai Popovici?

Dar=mi-te paupertatea și ignoranța celorlalte articole! D. p.: **Creangă** e născut la „1889“! Nu! Ci la 12 Ian. 1890!; la **Tudor Flondor** nu e menționată principala lui operă: *Noaptea Sf. Gheorghe*!; despre **Tudor Pamfile** ce nevoie să mai știm că e întemeitorul revistei „Ion Creangă“!?; la **Voroneț** patria *Codicelui Voronețean* și a *Psaltirii Voronețene*. ce dezolantă sărăcie de informație! Etc. etc. etc.

Dar Enciclopedia Pteancu se distinge nu numai prin această lipsă de discernământ și de simetrie, și nu numai prin ignoranță, ci și prin impertinență; fiindcă impertinență e să vorbești tu Romulus Demetrescu, profesor de filosofie(!?), în termeni ca aceștia despre d. p. **G. Ibrăileanu** (care e d. p. revelatorul minunatului fenomen al adecuării formei la fond în poesia lui Eminescu): „Ibrăileanu este un teoretician al poporanismului, legând literatura... de interesele social-morale și culturale a (sic! **ale**!) clasei țărănești... Astfel, fatal, factorul estetic al operei lit. a fost limitat, iar critica lit. se transformă într'un fel de sociologie literară, care combină, prin poporanism, etnicul cu esteticul, scăzând valoarea pură a factorului estetic. Fără a fi lipsită de valoare, critica aceasta arată numai un aspect important în exp. istorică — nu critică însă — a literaturii...“! Iată deci o Enciclopedie care făcea bine să se limiteze la domeniul Iuliu Maniu, Mihai Popovici, Al. Vaida-Voevod e tutți quanti!

Leca Morariu

Multe și mărunte...

Miorișism francez. — În revista germană „Archiv für Literaturgeschichte, herausgegeben von Dr. Fr. Schnorr von Carolsfeld, XIV. Band, Leipzig 1886“, e tratată legenda *Scufundătorului*, care o cunoaștem din populara baladă a lui Schiller, *Der Taucher*. Autorul studiului în chestiune *Die Tauchersage in ihrer litterarischen und volkstümlichen Entwicklung* (pag. 69—102), Hermann Ullrich, străduindu-se a descoperi originea acestei străvechi legende, înșiră sumedenie de versiuni și variante despre Scufundător (în ordine cronologică, și după aria lor geografică [Franța, Italia, Spania]). Elementul comun în toate versiunile acestea este — firește — apa. În cele 14 cântece pop. franceze, sânt două, în cari moartea este alegorizată la fel ca în Miorița noastră. În poezia de sub litera *b* o fată de craiu merge la râu să spele că-

meșile cusute de dânsa. La a treia lovire cu maiul îi cad inelele în apă. Trei cava-
leri o întâlnesc plângând. — Ce ne dai să ți le găsim — o întreabă dânsii. — Vă
dau toată inima!... — Cel mai tânăr se aruncă de trei ori în apă; la a treia scu-
fundare se înecă. — Să nu-și spui *prințului* că m'am înecat, — continuă balada,
— ci că m'am înșurat cu cea mai frumoasă fată din ținut.

Va să zică, comparând acum cu *Miorița* noastră, „măicuța bătrână“ e înlo-
cuită cu *prințul*, iar apoteozarea morții, nu precede ci urmează morții. În paranteză:
mândra franceză are părul blond, sprincenele ca aurul, gura rumenă ca floarea de
trandafir și mânilor albe ca hârtia. Pe când ciobanul moldovean:

Fetișoara lui
Spuma laptelui

Perișorul lui
Pana corbului

Ochișorii lui
Mura câmpului...

Cu această înfățișare a fetei se încheie cântecul francez. A fost culeasă de
Roussetet la 1855 în arondismentul Loudéac și publicat în colecția *Poésies popu-
laires de la France. Recueil de la bibliothèque nationale*. T. IV. pag. 284.

A doua versiune franceză e incompletă. Îi lipsește începutul și o parte din
mijloc. Acelaș subiect ca adineori, în numai 12 versuri. Sfârșitul de o asemănare și
mai deplină cu sfârșitul baciului moldovean. Alegorizarea morții prin înșurare coin-
cide aici la perfecție cu acelaș motiv din *Miorița*.

Și aici un tânăr călător întâlnește în cale o mândră plângând:

— Que pleurez-vous, la belle, qu'avez-vous à pleurer ?
— Je pleure mon anneau d'or, dans la mer est tombé,

La întrebarea ce-i va da dânsa, dacă el îi va găsi inelul, fata răspunde:

— J'ai cent écus en bourse, ma foi, vous les aurez.

Tânărul sare în apă și se înecă.

— Ne dites pas à ma mère que je me suis noyé,
Mais dites-lui plutôt que je me suis marié;
Avec la plus belle fille, qu'il y eut dans la cité. —

Un scurt refren apoi, și cântecul se termină.

În *Oaia nădrăvană*, din colecția Gh. Dem. Teodorescu, ființa care va plânge
nu este mama, ci „o mândră fetiță, cu neagră cosită“, căreia oia bărsană nu-i va
spune că ciobanul e omorât, ci că s'a dus numai...

Dus pe munte'n sus

— — — — —

Pentru nunta mea

Ce-o să fac cu ea.

Iată deci că și moartea ciobanului nostru, înfățișată prin ideea figurativă a în-
șurării, e unul din motivele folclorice generale!

Tr. Prodan

*

Evoluția artistului Creangă. — O semnala și Ibrăileanu. Dar această evo-
luție consistă nu numai în faptul că după „faza poveștilor“, „de când începe să scrie
Amintirile, Creangă se simte mai scriitor, nu mai spune povești...; nu mai pune
la contribuție miraculosul“ (Ibrăileanu, *Scriitori români și străini* 1926, 151), ci că

chiar în faza poveștilor, lui se afirmă o rapidă ascensiune. Dela *Soacra cu trei nurori* („Convorbiri literare” 1875) și *Pungața cu doi bani* („Conv. lit.” 1876) până la *Povestea lui Stan Pățitul* („Conv. lit.” 1877) e — recetiți-le cu atenție și mai ales cu lupa bunului stil — un neîndoicnic și vajnic salt. În adevăr *Pungața cu doi bani* ne surprinde cu umpluturi ca : „se oua de câte două ori pe fiecare zi”. (Adevărata românească zice : *de două ori pe zi* !); cu fraze din jargonul redacțiilor jurnaliste ca : „Moșneagul într-o zi pierdu răbdarea” (Dela Creangă am aștepta cel puțin : *și pierdu răbdarea* . . . Iar adevăratul Creangă ar zice, poate : Moșneagul — unde nu-i sare odată țandura . . . , fiindcă, d. p. incolora frază din *Făț-frumos fiul Epei* „Văzându-se el că nu-i destul de voinic, s’a întors înapoi la măsa” e emendată de Creangă (cf. „Conv. lit.” 1898, 209) : „Văzând el că s’a incurcat în slăbiciune, s’a întors . . . ” !). *Pungața cu doi bani* ne debitează apoi banalitatea și greșala sintactică : „Moșneagul văzând pe cucușul său așa de mare și greoiu” (Am aștepta cel puțin : Văzându-și cucușul așa de . . . , sau : Văzându-l pe cucuș așa de . . . — dar mai ales : Văzând coșcogemite nămetenie de cucuș . . .). *Pungața cu doi bani* ne izbește cu elemente improprie ca d. p. : „Cucușul atunci . . . scutură puternic din aripi” — unde cucușul moldovenesc — bate din aripi ! (Cât de nuanțat știe Creangă mai târziu fixa expresia cea mai proprie se vede iarăși din *Făț-frumos fiul Epei*, unde incolorul „dar tot umblând el încoace și încoalea” e înlocuit cu : „dar tot *horhăind*¹) el în. și în.” (cf. „Conv. lit.” 1898, 210); sau unde „să nu cumva să mai *leorbăești* ceva din gură”, e schimbat : „s. n. c. s. m. *bleștești* c. d. g.” (ibidem 211), — și apoi, fapt minune de caracteristic pentru agerul simț stilistic al lui Creangă, fiindcă în aceastași poveste a întrebuițat acum odată cuvântul *bleștesc*, mai jos, îl înlocuiește cu sinonimul *crănesc* : „și de-i mai *blești* ceva” > „și de-i m. *crăni* ceva” ! (cf. „Conv. lit.” 212). Etc. etc. etc. Dela aceste răsuflute șabloane²) ale *Pungaței* până la uimitoarele scăpărări din *Stan Pățitul* e un salt care nici nu-ți vine a crede că s’a putut înfăptui în abia 1—2 ani de zile. Ibrăileanu, *Studii literare* 204 semnalează un similar de rapid salt al lui Eminescu : „evoluția cea mai repede pe pe care a făcut-o vreodată un scriitor. *Într’un an* ! Sunt salturile genialității ! Și iată acum cât de curând, cât de lesne Creangă s’a descoperit pe sineși chiar și’n cadrul poveștilor sale : „ . . . Vede-un băiet, că se acătăra pe stâlpul porții, de teama cânilor. Atunci Stan alcargă la poartă, zicând : — Țibă ! Hormuz ; Nea ! Balan ; Nea ! Zuran ; dați-vă’n lături, cotarle ! . . . Da de unde ești tu, măi făcă ? Și ce cauți pe aici, spaima cânilor ?

— De unde să fiu, bădică ! Ia sânt și cu un băiet sărman din toată lumea, fără tată și mamă și vreu să întru la stăpân.

— Să întri la stăpân ? D’apoi tu nici de păscut găștele nu ești bun . . . Cam de câți ani îi fi tu ?

— Ia poate să am vr’o freisprezece ani.

— Ce spui tu, măi ? . . . Apoi dar bine-a zis cine-a zis, că vrabia-i tot pui, dar numai dracul o știe de cându-i . . . Eu deabia fi-aș fi dat șapte, mult opt ani. Dar ce, Doamne iartă-mă, pe semne că și straietele acestea pocite fac să arăți așa de sfrijit și închircit. Am mai văzut dăunăzi îmblând pe-aici prin sat un ciofligar de-alde tine, dar acela era oleacă mai chipos și altfel îmbrăcat ! . . .

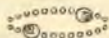
¹) În „Conv. lit.” 1898, 210 greșala de tipar : „*borhăind*” !

²) Cari, în parte, pot fi ale redacției *Convorbirilor literare* !

Și când mergea pe drum, nădragii mergeau alături cu drumul... și cum trecea pela poarta mea, deabia l-am scos din gura lui Zurzan; l-a pieptănat, de i-au mers petecele. Vorba cea: Aș veni (și) desară la voi, dar mi-e rușine câni"...

De aici până la *Amintiri* ce mai rămânea? Doar un schimb de etichetă!

Leca Morariu

Cronică

† **Alexandru Voevidca.** — Sâmbătă în 6 Iunie, la orele 10.30 a. m., s'a izbăvit din chinuitorul sfârșit, în vârstă de 69 ani, veteranul dascăl al școlii noastre primare și meșterul culegător al cântecului nostru popular Al. Voevidca (ajuns oficial chiar și „inspector de muzică“). Biet dascăl mâncat de măruntele necazuri ale vieții, cum s'a găsit întotdeauna, zbuciumându-se între atâtea griji familiare, *talentul* lui ajunsese să fie foarte bine... „utilizat“ de o anumită asociație pe acțiuni academice austriecești pentru... culegerea cântecului popular românesc. Dar din voința unei superioare dreptăți, *acea* i. r. colecție n'a ajuns să fie publicată! Și, din fericire, cel ce *muncise* își păstra bine ciorna. Încât pe la 1922—1923 marele Eusebie Mandicevski a putut rămânea uimit în fața revelației ce i s'a înfățișat: 200 dintre aceste nestimate se învredniciră atunci a fi armonizate de chiar E. Mandicevski!

Într'un timp — altă odiseie — cele 200 armonizări erau cât pe ce să se piardă în cutare Minister bucureștean, sau mai bine zis la cutare ministeriabil acasă... (vezi „Făt=frumos“ 1931 pag. 2). Au putut fi totuși salvate și—și așteaptă ceasul... Blajin și modest cum a fost, Alex. Voevidca n'a avut bucuria de a le vedea definitiv salvate; abia două din piesele culese din Voevidca și armonizate de Mandicevski au fost date obștii românești în colecția „Musa română“ a bucovineanului Calistrat Șotropa.

Modest cum a fost, s'a strecurat dintre noi aproape nebăgat în seamă. Ba, mori în preajma unor mari serbări, cari nu admit poso-morire, el s'a ascuns la vecinică odihnă cu o zi mai curând decât cerea rigoarea... Cu atât mai sincer însă i-a fost încunjurat alaiul de pogrebanie, Duminică în 7 Iunie, ora 4 d. m.

*

La mormântul lui Eudoxiu Gh. Hurmuzachi (Cuvânt rostii în 12 Iunie 1931). — *Îndoliată asistență*, încă din zilele ilustrului

trifoliu Eudoxie, Ciheorghe și Alecu, numele Hurmuzachi este un stindard de biruință românească. Dar — lucru firesc și lucru fatal — stindardul biruințelor nu poate fi cruțat de sfâșierile războirilor ; și steagul e cu atât *mai steag*, cu cât e mai sfințit de zdrențuirea luptei. Ba mai mult, emblema Hurmuzachi e chiar și un semnal al înfrângerilor noastre ; dovadă d. p. că Cernauca, în care la 1848 un C. Negri, un V. Alecsandri, un M. Cogălniceanu, un Alexandru Ioan Cuza, fredonau visul de încheiere a României de astăzi, Cernauca desăvârșit românească atunci, nu ne mai aparține astăzi nici fizicește, iar sufletește ar dori să fie în cine-știe-ce=alte hotare... Și dovadă, iarăși, că și acest Eudoxie Doxută Hurmuzachi, vlăstar odrăslit din stejarii Hurmuzăchești, era să fie foarte curând curmat de hăinia i. r... În adevăr din moment ce Doxută Hurmuzachi îmbrățișează politica integral-românească, intransigent-românească a lui Iancu Zotta, din moment ce Doxută Hurmuzachi s'a vădit a fi întâi Român, și apoi abia „sudit“ (= supus) austrieccesc (mare îndrăzneală în țara „Baronilor“ și „Rittervonilor“ ; nebună îndrăzneală în zilele lui „Wir sind deutsch erzogen, Majestät!“) cariera lui politică se prăbuși brusc într'o înverșunată și perfidă campanie electorală. Înfrângerea e însă paloș cu două tăișuri ! Înfrângerea e trâmbiță de alarmă, și mobilizare a tuturor reziduurilor de rezistență, și stindard de revendicare ! Iată cum astăzi, aici, ne închinăm deci unui întreit simbol : simbol și al biruinței românești, dar și al înfrângerilor și revendicărilor noastre.

Dar mai presus de toate aducem închinare celei mai desăvârșite biruințe : biruinței noastre sufletești ; căci, dacă în domeniul convingențelor mai realiste *hurmuzăchismul* a putut fi biruit, — în celalt domeniu, al valorilor pur-sufletești, unde nu e putere pe lume ca să poată teroriza și samovolnici, *hurmuzăchismul* rămâne pururi flamură de biruință : începând dela Eudoxie, părintele documentărilor noastre istorice, începând dela acel ziar=revistă „Bucovina“ (ap. 1848—1850) prin care, o clipă, minusculea Bucovină devine egemonista întregii Românimi, — și ajungând până la acestlalt Eudoxie, ctitor sufleteesc al vieții noastre culturale dealungul vremurilor : Membru în Comitetul care a înființat leagănul și amvonul cântecului românesc din Bucovina, soc. „Armonia“ deci ; Președinte al veteranei „Societăți pentru cultură și literatură“ ; Președinte al soc. „Armonia“ ; Președinte al marelui sobor românesc din preajma Mormântului dela Putna, în 1904... Și toate celelalte... Făptuiri cari cari dăinuiesc perpetuu... Și mormânt menit să rămâie veșnic deschis... Societatea „Armonia“

Îți aduce întreit prinos de recunoștință — și pentru întreita Ta semnificație simbolică, și pentru întreita legătură directă¹⁾ ce-o ai cu copilul Tău sufletesc: Societatea „Armonia“!...

L. M.

*

Mărunțișuri filateliste! — După ce anii trecuți pierdeam pri-

lejul de a comemora și filatelisticeste amintirea lui Eminescu și a lui Creangă, precum Franța îl comemora pe Pasteur, sau Germania pe Goethe și Schiller, sau Austria, în șilingii săi, pe Schubert, — înimerim și noi odată un lucru de ispravă, popularizându-l, la jubileul armatei noastre, pe *Dorobanțul* lui Crișorescu.

*

Ranchiuna d-lui C. Loghin! — Ranchiuna loghinistă nu se desminte! Cât de vitreg e bagatelizat (în „Universul“ 1931, Nr. 134) *Concursul de coruri populare* pe care (în 17 Mai) ni l-a dăruit generositatea și avântul *Armoniei* Cernăuțene! Eveniment cultural care a luat proporția unui adevărat sobor al sufletului românesc (și care vestește toate inițiativele oficiale de similare intențiuni...)! Firește, în acest concurs era implicat doar și Meseriașul Dr. Aurel Morariu și... morfologistul Leca Morariu!... Nu era vorba de-o operă „culturală“... gheorghistă!... Ca acea mult-trâmbițată *Universitate liberă* a Societății p. cultură și literatură... politică, în jurul căreia „Universul“ aceluiaș mercenar reporter făcea atâta tărăboi, deși multe din conferințele afișate atunci nici n'au putut fi ținute, fiindcă publicul Cernăuțean prefera să asculte conferințele *adevăraților conferențieri* Cernăuțeni!...

Al. Criță

Ctitorii revistei „Făt-frumos“! — Din fericire adm. rev. „Făt-frumos“ înregistrează, mereu, nu numai „Paraziți culturali“, ci și mărinimoși ctitori, între cari, de dată recentă: Societatea „Putna forestieră în cooperatie“ Cernăuți cu 10.000 lei; d-l prefect de Suceava și prof. univ. Dr. Victor Morariu cu 1.000 lei; P. C. Sa Păr. prof. Alexandru Morariu, Cernăuți cu 200 lei; și d-l prof. Dionisie cav. de Sorocean, Rădăuți cu 200 lei. — Încât dăinuirea revistei „Făt-frumos“ nu poate fi periclitată nici prin refuzul de abonament venit din partea acelei înalte instituții din capitală, care pe vremea distinsului cărturar Gih. T. Kirileanu ne dădea, nu 2, ci 5 abonamente!...

¹⁾ Eudoxie Gih. Hurmuzachi a fost membru în comitetul care a înființat soc. „Armonia“, a fost președinte al „Armoniei“ și membru onorific al ei.

Apare tot la două luni

—
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
S U C E A V A, str. Lascar Luția 1
—

ABONAMENTUL (achitat anticipativ)

În Țară 200 lei pe an

În Străinătate: 500 lei pe an

Colaboratorii plătesc numai 100 lei pe an

—

CUPRINSUL :

—

Const. I. Popescu	Semicentenarul „Armoniei“
† Nicu Dracea	Rugăciune (tr. din G. Falke) versuri
O. Goga	Scrisoare inedită (1910) către Gh. Bogdan-Duică
I. E. Toroușiu	Loreley
Tiberiu Crudu	De vorbă cu maica Frăsina
Al. Zimbru	† Păr. Dimitrie Țopa
Leca Morariu	Cimilituri populare (folklor)
Victor și Leca Morariu	Recenzii
Tr. Prodan și Leca Morariu	Multe și mărunte...
L. M. și Al. Criță	Cronică
Fondul „Andrei Gălavina“ —	Cititorii revistei „Făt-frumos“

Nu uitați de fondul cultural istroromân !

BIBLIOGRAFIE

Cărți, anuare

N. Filimon, *Ciocoi vechi și noi*, roman, comentat de George Baiculescu, Craiova (1931).

Ion Slavici, *Il mulino della fortuna*, traduzione . . . di Cesare Ruberti, Peruzia-Venezia.

D. Russo, *Scrisoare a lui Evghenie Vulgaris tradusă în limba română*, București 1931.

Mihai D. Ralea, *Memorial, Note de drum din Spania*, București 1930.

Alex. Lapedatu și Ioan Lupăș, *Anuarul Institutului de istorie națională*, V 1928—1930, Cluj 1930.

D. Spănu, *Morala lui M. Eminescu în raportul ei cu Religgiunea creștină*, Cernăuți 1931.

G. D. Jerphanion, S. J., *Bulletin d'archéologie chrétienne*, Roma vol. XX=2, Nr. 65 Nov. 1930.

Bibliothèque de l'Institut français du hautes études en Roumanie, *Melanges III scientifiques* 1929, Paris 1930.

Reviste, ziare

„Analele Dobrogei“, Cernăuți (dir. C. Brătescu); „Arhivele Olteniei“, Craiova; „Arhiva“, Iași (dir. Ilie Bărbulescu); „Arhivele Olteniei“, Craiova; „Avântul“, Buzău; „Armonia“, Botoșani (dir. M. Gr. Poslușnicu); „Boabe de grâu“, București; „Buletinul cărții românești“, București; „Cele-trei-Crișuri“, Oradea; „Convorbiri literare“, București (dir. Al. Tzigara-Samurcaș); „Crainicul“, Craiova; „Cronica“, Cernăuți; „Cronicarul“, București; „Datina“, Turnu-Severin; „Doina“, Jorăști-Covurlui; „Ecou de codru“, Cernăuți; „Glasul Bucovinei“, Cernăuți str. I. Flondor 33 (singurul cotidian românesc al Bucovinei!); „Glasul Nostru“, Bacău-Gura-Văii; „Graiul românesc“, București; „Il Folklore italiano“, Napoli; „Indreptar“, București; „Infrățirea românească“, Cluj; „Izvoarașul“, Bistrița-Mehedințiu; „Junimea literară“, Cernăuți (dir. I. Nistor); „Leagăn de vise“, com. Ursoaia (Jud. Olt); „Literatorul Romanului“, Roman; „Luceafărul“, Peret-Teleorman; „Luceafărul literar și artistic“, Brăila; „Lumina“, Râmnicu-Sărat; „Milcovul“, Focșani; „Moldova literară“, Mihăileni-Dorohoi; „Năzuința“, Brașov; „Pagini basarabene“, Chișinău; „Rămurele“, Tg. Jiu; „Revista clasică“, București (dir. N. Ierescu); „Revista critică“, Iași (dir. G. Pascu); „Revista funcționarilor publici“, București; „Revista istorică“, București (dir. N. Iorga); „Roma“, București (dir. Ramiro Ortiz); „Semănătorul“, Reghin; „Scrisul nostru“, Bârlad; „Semenicul“, Lugoj; „Steaua Noastră“, New-York; „Țara Bârsei“, Brașov; „Tinerimea română“, București; „Transilvania“, Sibiu; „Unirea poporului“, Blaj; „Vestitorul satelor“, com. Boroaia-Baia; „Viața literară“, București; „Viața Săceleană“, Satulung-Săcele-Brașov; „Viața școlară“, Sighet; „Vitrina Ieșană“, Iași; „Vraja“, București; Zorile Romanului“, Celar-Romanți.